

Provérbiu

Objetivu lia matenek iha livru nee

¹ Lia matenek husi Salomão, liurai Israel, David nia oan:

² Lia matenek nee atu forma ema hodi sai matenek;
atu ema bele kompriende hanorin nebee klean;

³ atu hanorin ema para bele moris iha matenek nia laran
hodi moris loos, kaer metin justisa no halo buat nebee loos;

⁴ atu foo treinu ba ema nebee la iha esperiensi moris para bele sai matenek;
atu halo joven sira bele aprende buat oi-oin no hatene oinsaa atu foti desizaun.

⁵ Ema nebee matenek ona, rona ba hodi aprende liu tan;
lia matenek nee mos sai matadalan ba ema nebee kompriende klean ona.

⁶ Liafuan nee atu tulun ema kompriende lia matenek ho komparasaun,
atu hatene tuir matenek nain nia liafuan hodi siik liafuan nebee sira falun.

⁷ Matenek nia huun mai husi hamtauk NAI Maromak,
maibee ema beik-teen hakribi fali matenek no lakohi simu bainhira ema eduka sira.

Keta halo belun ho ema aat

⁸ Oan, rona bainhira o nia aman eduka o;

- la bele fila kotuk bainhira o nia inan
hanorin o.
- 9 Ami nia liafuan nee hanesan ai funan furak
nebee haleu o nia ulun;
hanesan korenti furak hodi hahenu iha o
nia kakorok.
- 10 Oan, bainhira ema aat hakarak dada o ba
buat aat,
lalika halo tuir.
- 11 Karik sira dehan, “Mai tuir ami;
ita baa hafuhu ema iha dalan atu fakar nia
raan;
ita baa subar para oho arbiru ema nebee la
sala.
- 12 Ita tolan sira moris, hanesan rate tolan ema;
sira isin diak hela, ita halo sira tuun ba iha
rai kuak.
- 13 Ita sei hetan sasaan oi-oin nebee folin boot;
ita sei hakonu ita nia uma ho sasaan nebee
ita hadau.
- 14 Mai tama hamutuk ho ami,
depois sasaan nebee mak ita hadau, ita sei
fahe ba malu.”
- 15 Oan, keta lao tuir ema sira nee nia dalan;
la bele sama sira nia ain fatin.
- 16 Tanba sira nia ain hakat lalais hodi halo buat
aat;
sira sempre prontu halo ema nia raan fakar.
- 17 Se karik manu fuik haree hela ita monta redi
ba nia,
ita monta saugati deit.
- 18 Maibee ema sira nee hafuhu ema iha dalan
atu fakar nia raan, afinal sira fakar sira
nia raan rasik;

sira subar atu oho ema, afinal sira oho sira
nia aan rasik.

- 19 See mak gosta manaan matak deit, sira nia
destinu sei sai nunee;
riku-soin nebee sira hadau nee mak sei
halakon sira nia vida.

*Matenek kompara ho senhora ida nebee bolu
ema*

- 20 Matenek nee hanesan senhora ida nebee bolu
ho lian makaas iha estrada boot;
nia hasae nia lian iha merkadu;
21 nia bolu atensaun iha fatin publiku;
iha portaun sidade nian, nia koalia nunee:
22 “Imi nebee nar-naran tuir ema, imi hakarak
tuir arbiru deit too bainhira?
Imi goza door sira, imi kaan atu goza ema
too bainhira?
Imi beik-teen sira, imi lakohi hatene buat
ida too bainhira?
23 See tilun mai bainhira hau koriji imi,
depois hau sei foo sai ba imi buat nebee iha
hau nia laran;
hau sei foo hatene hau nia hanoin ba imi.
24 Hau bolu tiha ona imi, maibee imi lakohi
rona;
hau lolo hau nia liman hodi konvida imi,
maibee la iha ema ida mak interese.
25 Hau foo hanoin hela deit, imi lakohi foo
atensaun;
hau koriji imi, imi lakohi simu.
26-27 Entaun bainhira imi hetan susar boot,
hau mos sei hamnasa fali imi.
Bainhira dezastre halo imi nakdoko;
bainhira dezastre mai hanesan anin fuik
hodi doko imi,
ka susar kona imi hanesan anin boot;

bainhira terus ho susar baa iha imi nia leten,
 hau sei goza fali imi.

- 28 Depois ema sira nee sei bolu hau, maibee hau
 sei la hataan;
 sira buka hau tuun-sae, maibee sira la
 hetan.
- 29 Sira lakohi aprende matenek,
 no lakohi hamtauk NAI Maromak;
- 30 hau foo hanoin hela deit sira, sira lakohi
 simu;
 hau koriji sira, sira lakohi rona.
- 31 Nunee sira nia hahalok rasik sei foo todan ba
 sira;
 sira nia hanoin aat rasik sei lori terus ba
 sira.
- 32 See mak nar-naran tuir ema sei mate tanba
 sees aan husi hau;
 ema beik-teen sira sei lakon mohu tanba
 sira la interese buat ida.
- 33 Maibee ema nebee mak rona hau, sei moris
 seguru;
 sira sei hakmatek, no la tauk atu susar kona
 sira.”

2

Matenek nee folin boot

- 1 Oan, se o simu hau nia liafuan
 hodi rai hau nia regra iha o nia laran;
- 2 se o loke tilun ba lia matenek
 hodi foo laran atu kompriende;
- 3 se o husu atu bele hetan matenek;
 se o husu ho lian makaas atu bele
 kompriende klean;

- 4 se o buka matenek hanesan ema buka osan mutin;
se o buka tuir hanesan ema buka tuir riku-soin nebee subar hela,
- 5 entaun o sei hatene hamtauk NAI Maromak;
o sei aprende konhese di-diak Maromak.
- 6 Tanba NAI mak foo matenek;
liafuan nebee sai husi Nia ibun halo ita hatene no komprien de buat barak.
- 7 Nia rai hela matenek ba ema nebee moris loos;
Nia defende ema nebee lao tuir dalam loos.
- 8 Nia kuida du ema moris loos nia dalam;
Nia proteje ema nebee foo laran ba Nia.
- 9 Nunee o sei komprien de lia loos, justisa ho hahalok loos;
o sei hatene dalam diak hotu-hotu.
- 10 Tanba matenek sei tama iha o nia neon;
konhesimentu sei halo o nia laran kontenti.
- 11 O sei seguru tanba o hatene foti desizaun;
o sei la monu tanba o komprien de klean.
- 12 Nunee o sei lao sees husi ema aat nia dalam,
husi ema lohi door.
- 13 Sira nee husik tiha dalam loos
hodi tuir fali dalam nakukun nian.
- 14 Sira gosta loos halo sala;
sira kontenti teb-tebes ho hahalok nebee aat;
- 15 sira nia lalaok kleuk;
sira nia hahalok lohi door.
- 16 Matenek sei halo o livre husi feto aat,
husi feto ulun bulak nebee koalia liafuan mesak midar.

- 17 Feto nee husik tiha mane nebee nia kaben
bainhira sei joven;
nia la kumpri ona juramentu nebee nia
halo iha Maromak nia oin.
- 18 See mak tama iha feto nee nia uma, lao tuir
dalan mate nian;
nia dalan lori ema ba iha matebian sira nia
fatin.
- 19 See-see deit mak baa iha feto nee nia uma,
nunika atu fila fali;
sira sei la hetan tan dalan moris.
- 20 Nee duni o tenki lao tuir ema diak nia dalan;
lao tuir nafatin ema moris loos nia ain fatin.
- 21 Tanba ema moris loos mak sei moris iha rai
nee;
ema nebee la iha sala, nia mak sei hela
metin iha rai.
- 22 Maibee ema aat sei lakon mohu tiha husi rai
nee;
traidor sira nia abut sei fokit sai tiha.

3

Matenek halo ita moris diak

- 1 Oan, keta haluha hau nia hanorin;
rai di-diak hau nia regra iha o nia laran.
- 2 Tanba buat sira nee mak sei halo o nia vida
naruk,
no foo moris diak ba o.
- 3 Kaer metin domin ho lia loos;
hahenu buat sira nee iha o nia kakorok;
hakerek buat sira nee iha o nia laran.
- 4 ✧ Nunee Maromak sei kontenti ho o, ema mos
sei gosta,

✧ 3:4 Lucas 2:52

no o sei hetan naran diak.

- ⁵ Fiar ba NAI Maromak ho o nia laran tomak;
keta sadere ba o nia matenek rasik.
- ⁶ O halao buat saida deit, rekonhese Nia
mak Nia sei haloos o nia dalan.
- ⁷ La bele konsidera o nia aan rasik ema
matenek;
hamtauk NAI no hadook aan husi hahalok
aat.
- ⁸ Nunee o sei iha saude diak;
o nia ruin sira sei forti.
- ⁹ Oferese o nia riku-soin ba NAI hodi tane aas
Nia naran;
foo rezultadu toos nian primeiru ba Nia.
- ¹⁰ Nunee o nia armazen sei nakonu too resin,
no o nia tua fatin sei nakonu ho tua foun
too suli sai.
- ¹¹ ✨Oan, keta fila kotuk bainhira NAI koriji o;
keta laran susar bainhira Nia hasee o.
- ¹² ✨Tanba NAI koriji ema nebee mak Nia
hadomi,
hanesan aman ida koriji nia oan doben.
- ¹³ Ema nebee sai matenek;
ema nebee komprien de klean, nia hetan
bensaun.
- ¹⁴ Tanba matenek vale liu osan mutin,
no diak liu fali osan mean.
- ¹⁵ Matenek folin boot liu morteen;

✨ **3:11** Jó (Ayub) 5:17 ✨ **3:11** Ebreu 12:5,6 ✨ **3:12** Apokalipse
3:19

- saida deit mak o hakarak hetan, la iha ida
mak bele kompara ho matenek.
- 16 Vida naruk iha hela matenek nia liman loos;
riku-soin no respeitu iha hela nia liman
karuk.
- 17 Matenek nia dalan furak,
nakonu ho pas ho hakmatek.
- 18 Matenek nee hanesan ai huun nebee foo
moris ba ema nebee kaer metin nia,
see mak kaer metin matenek, sira sei hetan
bensaun.
- 19 Hodi matenek, NAI harii mundu nia alsesu;
ho konhesimentu mak Nia hatuur lalehan
iha nia fatin.
- 20 Hodi matenek, Nia halo bee matan sira
nakfera hodi suli ba iha rai,
no kalohan hatuun mahobeen.
- 21 Oan, kaer metin matenek, sempre uza
kakutak hodi foti desizaun;
keta husik buat sira nee dook husi o.
- 22 Nunee matenek sei halo o moris naruk,
no sai nudar buat murak mean nebee
hahenu iha o nia kakorok.
- 23 O sei lao ho seguru;
o nia ain sei la sidi.
- 24 Bainhira o latan aan iha o nia toba fatin, o sei
la tauk buat ida;
bainhira o toba, o sei toba ho hakmatek.
- 25 Lalika tauk atu hetan dezastre derepenti;
lalika tauk ba dezastre nebee akontese ba
ema aat sira.
- 26 Tanba NAI Maromak mak o nia sadere fatin;
Nia sei hasees tiha o nia ain husi lasu.

- 27 Se ema merese atu simu buat diak ruma husi
o,
no o bele foo, foo deit ba.
- 28 Se o nia maluk husu buat ruma nebee o iha,
keta dehan, “Fila ba, aban mai fali mak hau
foo.”
- 29 Keta hanoin aat ba o nia vizinhu,
tanba nia hela besik o no laran metin ba o.
- 30 Se ema la halo buat aat ba o,
keta duun matak nia.
- 31 Keta laran moras ba ema nebee gosta
violensia;
keta halo tuir sira nia hahalok.
- 32 Tanba NAI hakribi ema nebee lao sees husi
dalam loos,
maibee Nia sai belun diak ho ema nebee
laran moos.
- 33 NAI nia malisan iha hela ema aat nia uma
laran,
maibee ema moris loos nia uma, Nia foo
bensaun.
- 34 NAI hatuun fali ema nebee gosta hatuun ema
seluk,
maibee Nia hatudu laran diak ba ema
nebee haraik aan.
- 35 Ema nebee matenek sei hetan respeitu,
maibee ema beik-teen sei hetan naran aat.

4

Matenek nee folin boot

- 1 Oan sira, rona imi nia aman nia hanorin;
foo atensaun di-diak para imi komprien-
de klean.
- 2 Tanba hau foo lisaun nebee diak ba imi,
nunee keta fila kotuk ba hau nia hanorin.

- 3 Uluk hau sei kiik, iha hau nia aman nia uma,
hau nia inan hadomi liu hau,
- 4 hau nia aman hanorin hau nunee:
“Rai di-diak hau nia liafuan iha o nia laran;
kaer metin hau nia regra mak o sei moris.
- 5 Sai matenek ba, buka atu kompriende klean;
keta haluha hau nia liafuan, no keta lao
sees.
- 6 Keta fila kotuk ba matenek, nunee nia sei
hamahon o;
hadomi nia mak nia sei tau matan ba o.
- 7 Matenek nee iha folin boot liu, nunee tenki
hakaas aan atu kompriende;
o atu selu ho o nia riku-soin tomak mos,
selu ba, para hetan matenek.
- 8 Estima matenek mak nia sei tane o aas;
hakuak matenek mak nia sei halo o nia
naran morin.
- 9 Nia sei tau ai funan furak haleu o nia ulun;
nia sei tau koroa nabilan iha o nia ulun.”
- 10 Oan, rona mai, simu hau nia liafuan,
nunee o nia vida sei naruk.
- 11 Hau hanorin lalaok matenek nian ba o;
hau lori o tuir dalan nebee loos.
- 12 Bainhira o lao, buat ruma sei la taka o nia
dalan;
bainhira o halai, o sei la sidi.
- 13 Kaer metin hau nia hanorin, keta husik;
rai di-diak, tanba hanorin nee sei foo moris
ba o.
- 14 Keta hakat tuir ema aat sira nia ain fatin;
keta lao tuir ema aat nia dalan.
- 15 Hadook aan husi dalan nee, keta lao tuir;
sees tiha hodi lao ba oin.

- 16 Tanba sira toba la dukur bainhira sira
seidauk halo buat aat;
sira nia matan dukur lakon bainhira sira
seidauk halo ema sidi.
- 17 Sira nia ai haan mak hahalok aat;
sira nia tua mak violensia.
- 18 Ema moris loos nia dalam naroman hanesan
loro matan nebee foin sae;
naroman nee nabilan ba beibeik too
meudia boot.
- 19 Maibee ema aat nia dalam hanesan nakukun
teb-tebes;
sira la hatene saida mak halo sira sidi.
- 20 Oan, foo atensaun ba hau nia liafuan;
see tilun ba buat nebee hau koalia.
- 21 Keta husik buat sira nee dook husi o nia
matan;
rai nafatin iha o nia laran.
- 22 Tanba ema nebee kompriende ona liafuan
nee sei hetan moris;
nia isin lolon tomak sei hetan saude diak.
- 23 Kuidadu o nia laran liu buat hotu-hotu,
tanba o nia laran mak diriji o nia moris.
- 24 Kuidadu o nia aan atu la bele koalia lia bosok;
kuidadu o nia ibun atu keta lohi ema.
- 25 Hateke beibeik ba oin;
halo o nia matan fihir ba oin nafatin.
- 26 ✧ Fihir di-diak dalam nebee o atu lao tuir,
nunee o sei lao ba oin ho diak.
- 27 Keta lao sees husi dalam loos hodi lao fali iha
sor-sorin;
kuidadu o nia ain atu la bele lao tuir dalam
nebee aat.

✧ 4:26 Ebreu 12:13

5*Keta halo sala ho ema nia feen*

- ¹ Oan, foo atensaun ba matenek nebee hau hanorin ba o;
hau komprien de klean saida mak hau hanorin, see tilun mai.
- ² Nunee o sempre iha matenek hodi foti desizaun;
o sei koalia sukat o nia ibun.
- ³ Tanba feto aat nia ibun midar hanesan bani been;
nia liafuan kos-kose ema liu fali mina azeite.
- ⁴ Maibee too ikus feto nee sai moruk hanesan veneno;
kroat hanesan surik oin-kotuk kroat hotu.
- ⁵ Nia ain tuun dadauk ba iha rai kuak;
nia lao hela ba iha matebian sira nia fatin.
- ⁶ Nia la interese ba dalan moris nian;
nia lao hela iha dalan kleuk, maibee nia la hatene.
- ⁷ Nee duni, oan sira, rona mai;
keta tau hau nia liafuan ba kotuk.
- ⁸ Hadook tiha imi nia aan husi feto hanesan nee;
keta baa besik iha nia odamatan.
- ⁹ Se lae o nia naran sai aat iha ema nia matan,
no o entrega o nia vida joven ba ema laran aat;
- ¹⁰ ema leet bele goza fali o nia riku-soin,
no o nia kosar been tama ba iha ema seluk nia uma.
- ¹¹ Too ikus o sei halerik,
tanba o nia isin lolon tomak atu mohu ona.

- 12 Depois o sei dehan, “Nusaa mak uluk ema
hasee makaas hau, hau fila kotuk fali?
Nusaa mak hau nia laran la simu bainhira
ema koriji hau?
- 13 Uluk hau lakohi rona hau nia mestri sira;
hau lakohi see tilun ba ema nebee hanorin
hau.
- 14 Agora susar boot atu kona ona hau
iha ema lubun boot nia klaran hau moe
liu.”
- 15 Hemu bee husi o nia buli rasik;
hemu bee fresku husi o nia posu rasik.
- 16 O hakarak o nia bee matan suli sai fali ba iha
estrada ka?
O hakarak o nia bee dalan suli sai ba iha
rai luan ka?
- 17 Bee nee o nian mesak deit;
la bele fahe fali ba ema seluk.
- 18 O nia feen hanesan bee matan ba o,
Maromak foo bensaun ba nia;
o kaben ho nia bainhira o sei joven,
haksolok hamutuk ho nia ba.
- 19 Nia hanesan rusa inan ida nebee kapaas,
hanesan rusa nebee furak;
husik ninia bonita* sempre halo o kontenti;
nia domin ba o halo o nia laran haksolok
nafatin.
- 20 Oan, nusaa mak o atu kaan fali feto ulun
bulak?
Nusaa mak o atu toba fali ho ema seluk nia
feen?

* 5:19 Lian Ebreu dehan “nia susun”, tradusaun Septuaginta dehan “nia domin”.

- 21 Keta haluha, ema ida-idak nia hahalok
nakloke iha NAI Maromak nia oin;
NAI nia matan haree hela ema hotu nia
dalan.
- 22 Ema aat nia pekadu sai hanesan lasu ida ba
nia aan;
ninia sala hanesan tali nebee kesi metin nia.
- 23 Nia hahalok beik-teen halo nia lao sala dalan;
nia sei mate tanba la hatene domina aan.

6

Hanorin oi-oin

- 1 Oan, se karik o nia maluk deve ema nia osan,
depois o mak responsabiliza;
se karik o kaer liman ona ho nia hodi
promete atu taka tusan nee,
- 2 bele dehan o nia ibun rasik mak sai lasu ba o;
o nia liafuan rasik kesi ona o.
- 3 Oan, se nunee, o tenki kore o nia aan,
tanba o monu tiha ona ba iha o nia maluk
nia liman laran.
- Baa haraik aan iha o nia maluk nee nia oin
hodi husu atu bele kansela tiha o nia
promesa.
- 4 Keta husik o nia matan dukur;
keta husik o nia aan toba dukur.
- 5 Hasai tiha o nia aan husi lasu nee hanesan
bibu rusa nebee halai sai husi lasu laran,
hanesan manu fuik nebee semo sai husi
kasador nia liman laran.
- 6 Imi baruk-teen sira, baa haree took nehek
hodi aprende husi nia hahalok, atu imi sai
matenek.
- 7 Maski nehek nee la iha nai ulun,
la iha xefi no la iha ukun nain,

- 8 maibee nia halibur hahaan ba nia aan iha
tempu rai manas;
nia rai hamutuk ai haan iha tempu kolheta.
- 9 Imi baruk-teen sira, imi atu toba too bainhira?
Bainhira mak imi atu hadeer fali husi imi
nia toba fatin?
- 10 ✧Imi dehan, “Hau toba uitoan lai, toba
halimar lai,
hakuak liman hodi deskansa lai.”
- 11 Nunee kiak sei mosu mai derepenti hanesan
naok-teen hodi asalta imi,
mukit sei mai hanesan ema kaer kroat hodi
hadau imi nia riku-soin hotu.
- 12 Ema aat, ema nebee la iha valor,
nia lao lemo-lemo hodi habelar lia bosok,
- 13 nia piska matan,
foo sinal ho nia ain,
hatudu liman fuan,
- 14 nia laran makerek hodi halo planu aat,
no gosta provoka ema.
- 15 Nee mak dezastre kona nia derepenti
hodi harahun tiha nia, atu salva fali la bele
ona.
- 16 Iha buat neen mak NAI Maromak la simu liu;
iha hahalok hitu mak Nia hakribi:
17 matan nebee haree ema la vale,
ibun nebee lohi door,
liman nebee halo ema sala-laek nia raan
fakar,
18 laran nebee planu buat aat,
ain nebee lalais deit hakat baa halo aat,

✧ 6:10 Provérbiu 24:33,34

19 sasin falsu nebee hasai lia bosok
tuun-sae,
ho ema nebee provoka maun-alin atu istori
malu.

*See mak halo sala ho ema nia feen, sei hetan
kastigu*

- 20 Oan, halo tuir o nia aman nia regra;
la bele fila kotuk ba o nia inan nia hanorin.
- 21 Rai metin sira nia liafuan iha o nia laran;
hahenu iha o nia kakorok.
- 22 Nunee bainhira o lao, liafuan sira nee sei sai
matadalan ba o;
bainhira o toba, liafuan nee sei proteje o;
bainhira o hadeer, liafuan nee sei koalia ho
o.
- 23 Tanba regra nee hanesan ahi oan;
hanorin nee hanesan naroman;
liafuan nee koriji o hodi foo disiplina ba o
para bele tuir dalan moris nian.
- 24 Ho nunee o sei hadook aan husi ema seluk
nia feen;
o sei la monu ba iha fetu bulak nia liafuan
midar.
- 25 O nia laran keta kaan nia bonita;
keta laran monu ba nia matan.
- 26 Tanba fetu luroon, o bele selu ho paun fuan
ida,
maibee ema nia feen, o sei selu ho o nia
vida.
- 27 Se o tau ahi lakan iha o nia hiti leten,
ahi nee la haan tiha o nia hena ka?
- 28 Se o lao iha ahi klaak leten,
o nia ain la mutuk tiha ka?

- 29 Nunee mos ema nebee mak toba fali ho nia maluk nia feen;
see deit mak book ema nia feen sei la sees husi kastigu.
- 30 Ema naok-teen ida bainhira naok tanba hamlaha,
ema seluk sei la hatete aat nia.
- 31 Maski nunee, se ema kaer toman, nia tenki selu fali too dala hitu;
bele too nia sasaan uma laran tomak, tenki entrega hotu.
- 32 Saa tan ema nebee halo sala ho ema nia feen,
nia neon la iha;
see mak halo hanesan nee, nia estraga nia aan rasik.
- 33 Ema sei baku nia no hamoe nia;
la iha buat ida mak bele hamoos nia moe nee.
- 34 Tanba laen ida bainhira laran moras, nia raan sei nakali;
nia sei odi teb-tebes, la iha perdaun.
- 35 O foo multa hodi halo nia laran malirin, nia sei la simu;
o selu ho saida deit hodi taka o nia sala, sei la bele halakon nia odiau nee.

7

Keta beik hodi tuir feto nebee nakar

- 1 Oan, kaer metin hau nia liafuan;
rai hau nia regra iha o nia laran.
- 2 Kaer metin hau nia regra, nunee mak o sei moris;
kuidadu hau nia hanorin hanesan o kuidadu o nia matan musan.

- 3 Kesi hau nia liafuan ba iha o nia liman fuan;
hakerek iha o nia laran.
- 4 Hatete ba matenek dehan, “O nee hau nia
biin;”
konsidera konhesimentu nudar o nia belun
diak.
- 5 Matenek ho konhesimentu nee sei proteje o
husi fetu aat;
husi fetu ulun bulak nebee koalia liafuan
mesak midar.
- 6 Iha loron ida hau hateke tuun husi hau nia
uma;
hau hafuhu husi janela,
- 7 hau haree joven lubuk ida nebee la iha
esperiensia moris.
Iha joven sira nee nia klaran,
hau hetan mane joven ida nebee kakutak la
iha.
- 8 Nia lao dadauk tuir dalan ba iha kruzamentu,
depois hakat ba fetu nia uma.
- 9 Loro matan tuun dadauk, rai nakaras ona,
kalan nakukun ona.
- 10 Derepentni fetu ida lao mai hasoru nia;
fetu nee hatais ropa hanesan fetu luroon,
nia iha hanoin aat.
- 11 Nia ema ida nebee ibun boot no kontra door;
nia bibi ain;
- 12 la oras nia iha dalan, la oras mosu iha fali
fatin publiku;
iha kruzamentu nebee deit, nia hein hela
atu lasu mane.
- 13 Bainhira nia haree joven nee, nia hakuak
hodi rei;

- nia fihir metin mane nee hodi dehan,
14 “Hau ohin oho animal halo oferta amizade
hodi kumpri hau nia promesa;
naan iha uma sei barak hela.
15 Tanba nee mak hau sai mai atu hasoru o;
hau buka hela o, agora hau hetan ona.
16 Hau nahe tiha ona lensol husi rai Ejitu ba iha
hau nia kama;
lensol nee hena diak nian ho kor oi-oin.
17 Hau nia toba fatin hau hamorin tiha ona
ho mina morin diak nian, ai kameli ho ai
kanela.
18 Mai ita baa mout iha domin nia laran too
dadeer-saan;
mai ita hamutuk goza ita nia domin.
19 Tanba hau nia laen sai hela;
nia baa tiha ona iha rai dook.
20 Nia baa lori ho osan bornal ida nakonu;
fulan tomak mak foin nia fila.”
- 21 Feto nee hamaus joven mane nee ho liafuan
oi-oin deit;
hodi niaibun midar nia tenta joven nee atu
lao sala dalan.
22 Derepentini joven nee tui nia
hanesan karau nebee ema lori baa atu oho.
Joven nee hanesan rusa nebee hakat tuun ba
lasu laran;
23 hein deit rama oan borus nia fuan.
Nia hanesan manu fuik nebee semo tama kedas
ba iha gaiola laran;
nia la hatene katak nia iha hela perigu
laran.
- 24 Tanba nee, oan sira, rona mai;
foo atensaun ba hau nia liafuan.

- 25 La bele husik o nia laran haliis ba iha feto
hanesan nee;
keta lao tuir nia dalan.
- 26 Tanba nia halo ona ema barak mate;
ema barak teb-tebes lakon sira nia vida
tanba nia.
- 27 Nia uma hanesan dalan ba rai kuak;
dalan nee tuun ba iha matebian sira nia
fatin.

8

Matenek kompara ho senhora ida nebee foo lia murak

- 1 ✧ Matenek nee hanesan senhora ida nebee
konvida ema atu mai rona nia;
nia kompriende klean, nia bolu ema ho lian
makaas atu hakbesik ba nia.
- 2 Nia hamriik iha laletek besik dalan ninin,
iha kruzamentu.
- 3 Nia hamriik besik portaun boot sidade nian;
nia koalia ho lian makaas besik odamatan
sidade nian dehan,
- 4 “Povu sira, hau koalia ba imi;
hau hasae hau nia lian ba ema hotu-hotu.
- 5 Imi nebee la iha esperiensa moris, aprende
oinsaa atu foti desizaun;
imi beik-teen sira, sai matenek ba.
- 6 Rona mai, tanba hau sei koalia liafuan nebee
iha folin;
buat nebee mak hau hatete sai nee loos.
- 7 Saida mak hau foo sai nee tebes,
tanba hau hakribi atu koalia buat aat.
- 8 Saida deit mak hau hatete loos hotu;
hau nia ibun nunka foo sai lia bosok ka
lohi.

✧ 8:1 Provérbiu 1:20,21

- 9 Ba ema nebee kompriende klean, liafuan sira nee klaru hotu;
ba ema nebee iha konhesimentu, liafuan sira nee loos hotu.
- 10 Diak liu hili hau nia hanorin duke hili osan mutin;
diak liu hetan konhesimentu duke hetan osan mean diak nian.
- 11 Tanba matenek nee valor boot liu fali murak mean;
buat diak hotu-hotu nebee mak o hakarak, la iha ida mak bele kompara ho matenek.
- 12 Hau nee matenek, hau hatene tetu situasaun;
hau iha konhesimentu luan no hatene foti desizaun.
- 13 Hamtauk NAI Maromak katak hakribi buat aat;
hau hakribi hahalok nebee foti aan, gaba aan,
hahalok nebee aat ho ibun nebee lohi door.
- 14 Hau bele loke ema nia hanoin atu sira halao knaar ho diak;
hau iha kbiit no kompriende klean.
- 15 Liu husi hau, liurai sira bele ukun ho diak, no ukun nain sira halo lei ho lo-loos.
- 16 Liu husi hau, nai ulun sira ho see-see deit mak ukun iha mundu bele ukun ho lo-loos.
- 17 Hau hadomi ema nebee hadomi hau;
see mak buka hau sei hetan hau.
- 18 Riku-soin ho naran boot mai husi hau;
hau bele halo ema sai riku no moris diak nafatin ba nafatin.
- 19 Buat nebee hau foo, folin boot liu fali osan mean karun nian;

- rezultadu nebee hau foo, valor boot liu falí
 osan mutin diak nian.
- 20 Hau lao tuir dalam moris loos nian;
 hau hakat tuir dalam justisa nian.
- 21 Hau sei foo riku-soin ba ema nebee hadomi
 hau;
 hau sei hakonu sira nia uma ho sasaan
 nebee folin boot.
- 22 Molok NAI Maromak kria buat hotu-hotu,
 Nia kria uluk hau.
- 23 Hori uluk liu, lalehan ho rai seidauk iha,
 Nia forma hau nanis kedas.
- 24 Bainhira tasi seidauk iha, hau moris tiha ona;
 bainhira bee matan seidauk suli sai, hau
 iha uluk ona.
- 25 Molok NAI Maromak hatuur foho bo-boot
 sira,
 molok Nia forma foho kiik sira, hau moris
 tiha ona.
- 26 Antes Nia kria rai maran ka rai fuik;
 rai rahun uitoan mos seidauk iha, hau iha
 tiha ona.
- 27 Bainhira Nia hatuur lalehan, hau iha nebaa;
 bainhira Nia marka lalehan ho tasi nia
 baliza, hau iha nebaa.
- 28 Bainhira Nia monta kalohan iha leten,
 no halo bee matan iha tasi okos;
- 29 bainhira Nia tau baliza tasi nian
 atu nunee bee la bele suli liu baliza nebee
 Nia marka;
- bainhira Nia harii mundu nia alsesu,
³⁰ iha momentu nebaa hau nee badaen diak
 ida iha Nia sorin.
- Loro-loron hau halo haksolok Nia laran;
 hau sempre kontenti iha Nia oin.
- 31 Hau kontenti ho mundu nebee Nia kria nee;

hau haksolok teb-tebes haree ema kriatura.

- ³² Agora, oan sira, see tilun mai.
See mak lao tuir nafatin hau nia dalan, sira
hetan ksolok.
- ³³ Rona hau nia hanorin atu imi sai matenek;
keta taka imi nia tilun.
- ³⁴ Ema nebee rona hau;
ema nebee loro-loron firmi nafatin iha hau
nia portaun boot
hodi hein hau iha odamatan,
nia hetan ksolok.
- ³⁵ Tanba ema nebee buka hau too hetan, nia
hetan moris,
no NAI Maromak kontenti ho nia.
- ³⁶ Maibee see mak la hetan hau, nia halo susar
nia aan rasik;
see mak odi hau, nia hili ona dalan mate
nian.”

9

Matenek ho beik konvida ema atu moris tuir sira

- ¹ Matenek hanesan senhora ida nebee bahat
tiha fatuk riin hitu
hodi harii nia uma.
- ² Nia koa animal nebee nia oho;
nia kahur tua, nia tau meza.
- ³ Nia haruka nia atan feto sira baa bolu ho lian
makaas
iha laletek sidade nian hodi dehan,
⁴ “Imi nebee matan tomak, tama mai.”
- Ba ema nebee la iha neon, nia hameno nunee:
⁵ “Hau prepara ona hahaan, mai haan ba;
hau kahur ona tua, mai hemu ba.
- ⁶ Soe tiha imi nia hahalok beik mak imi sei
moris;

lao tuir dalan matenek nian ba.”

⁷ Se o koriji ema kontra door, nia sei hatete aat
fali o;

se o siak ema aat, nia sei hakanek o.

⁸ Keta siak ema kontra door, se lae nia odi o;
se o siak ema matenek, nia sei hadomi o.

⁹ Foo moral ba ema matenek mak nia sai
matenek liu tan;
hanorin ema nebee moris loos mak nia sei
aprende liu tan.

¹⁰ ✧Matenek nia huun mak hamtauk NAI
Maromak;
see mak konhese Ida nebee Santu, ema nee
komprien de klean.

¹¹ Se o iha matenek, o nia vida sai naruk;
o nia tinan moris sei aumenta.

¹² Se o matenek, o nia matenek nee sei lori buat
diak ba o;
se o ema kontra door, o rasik lori todan.

¹³ Beik-teen hanesan feto nebee makibun boot;
nia kakutak mamuk, la hatene buat ida.

¹⁴ Nia tuur iha kadeira iha nia uma oin,
iha laletek sidade nian

¹⁵ hodi hasee ema nebee liu husi fatin nee;
nia konvida ema nebee mak lao tuir dalan
nee hodi dehan,

¹⁶ “Imi nebee matan tomak, tama mai.”

Ba ema nebee la iha neon, nia hameno nunee:

¹⁷ “Bee nebee o naok, midar;

hahaan nebee mak o haan subar, gostu
loos.”

✧ **9:10** Jó (Ayub) 28:28; Salmu 111:10; Provérbiu 1:7

18 Maibee sira la hatene katak see mak tama feto nee nia uma, sira sei mate; nia bainaka sira iha hela rai kuak laran.

10

Liurai Salomão nia hanorin

- ¹ Lia matenek husi Salomão:
Oan nebee matenek lori ksolok ba nia aman,
maibee oan nebee beik-teen halo nia inan laran dodok.
- ² Riku-soin nebee ema manaan matak deit la iha folin,
maibee hahalok nebee loos hasai ema husi mate.
- ³ NAI Maromak la husik ema nebee moris loos atu hamlaha,
maibee buat nebee ema aat sira kaan, Nia la foo.
- ⁴ Ema baruk-teen nia liman halo nia sai kiak,
maibee ema badinas nia liman halo nia sai riku.
- ⁵ Oan nebee matenek halibur ai haan husi toos tuir nia tempu,
maibee oan nebee toba hela deit iha tempu kolheta, nia halo moe deit.
- ⁶ Ema nebee moris loos, bensaun haleu nia ulun,
maibee ema aat koalia midar hodi taka nia hahalok violensia.

- 7 See mak moris loos, ema gosta temi nafatin
sira nia naran,
maibee ema aat nia naran sei sai dodok too
lakon tiha.
- 8 Ema nebee iha matenek sempre respeita regra,
maibee ema nebee koalia beik, nia sei
monu.
- 9 Ema nebee moris loos, nia dalan seguru,
maibee see mak lao iha dalan kleuk, ema
sei hatene tuir.
- 10 See mak halimar matan hamosu problema;
see mak koalia beik, nia sei monu.*
- 11 Ema moris loos, niaibun hanesan bee matan
moris nian,
maibee ema aat koalia midar hodi taka nia
hahalok violensia.
- 12 ✧ See mak rai odi, nia hamosu istori malu,
maibee see mak hadomi ema seluk, nia
hatene foo perdaun.
- 13 Ema nebee komprien de klean koalia liafuan
matenek nian,
maibee see mak la iha neon, ema sei baku
nia kotuk ho rota.
- 14 Ema matenek rai konhesimentu iha nia laran,

* **10:10** Tradusaun linha nee tuir Septuaginta. Lian Ebreu dehan, “maibee see mak brani koriji ema seluk, nia halao dame.”

✧ **10:12** Tiago 5:20; 1 Pedro 4:8

maibee ema beik-teen nia liafuan hamosu dezastre.

- 15 Ema riku nia sasaan hanesan moru forti nebee haleu nia, maibee ema kiak la iha buat ida atu bele salva nia.
- 16 Ema nebee hahalok loos, nia kosar been lori nia ba moris, maibee ema aat nia hahalok halo nia hetan kastigu.
- 17 See mak rona bainhira ema hanorin, nia lao tuir dalan moris nian, maibee see mak lakohi simu bainhira ema koriji, nia lao sala dalan.
- 18 See mak rai odi iha laran, nia koalia bosok; see mak hatete aat ema iha fat-fatin, nia beik-teen.
- 19 Ema nebee koalia barak, sempre hamosu pekadu, maibee see mak kuidadu ibun, nia nee matenek.
- 20 Ema moris loos nia ibun hanesan osan mutin diak nian, maibee ema aat nia hanoin iha folin uitoan deit.
- 21 Ema moris loos nia liafuan ajuda ema barak, maibee ema beik-teen mate tanba neon la iha.

- 22 NAI Maromak nia bensaun mak halo ema hetan riku-soin;
servisu too haluha aan la bele halo ema sai riku.†
- 23 Ema beik-teen gosta halo buat aat,
maibee ema nebee iha ona konhesimentu gosta buka matenek.
- 24 Buat nebee ema aat tauk, too ikus sei akontese duni ba nia;
saida mak ema moris loos hakarak, too ikus nia sei hetan.
- 25 Anin boot mosu mai, huu lakon tiha ema aat,
maibee ema moris loos hamriik metin nafatin.
- 26 Ema nebee baruk-teen halo nia patraun senti hanesan tua siin kona nia nehan ka ahi suar tama nia matan laran.
- 27 Ema nebee hamtauk NAI Maromak, nia vida aumenta naruk,
maibee ema aat nia vida habadak tiha.
- 28 Ema moris loos nia esperansa sei lori ksolok ba nia,
maibee buat nebee ema aat espera sei la sai realidade.
- 29 NAI Maromak mak abrigu ba ema nebee moris loos,

† **10:22** Linha nee bele mos signifika, “Nia laos foo riku-soin ho laran susar dala ida.”

maibee Nia halo mohu tiha ema nebee
hahalok aat.

³⁰ Ema moris loos sei hela metin iha rai nee,
maibee ema aat sei fokit sai tiha.

³¹ Ema moris loos nia ibun foo sai liafuan
matenek,
maibee ema aat nia ibun sei taka tiha.

³² Ema moris loos hatene koalialia buat nebee
diak,
maibee ema aat nia ibun koalialia liafuan
mesak bosok deit.

11

¹ NAI Maromak hakribi dasin nebee falsu,
maibee dasin nebee tetu ho loos halo
haksolok Nia laran.

² See mak foti aan, nia sei hetan moe,
maibee see mak haraik aan, nia iha
matenek.

³ Ema diak hatene halo buat nebee loos tanba
nia laran moos,
maibee ema traidor sei monu tanba nia lohi
door.

⁴ Iha laron nebee NAI Maromak fakar sai Nia
hirus, ema nia riku-soin la bele halo buat
ida ba nia,
maibee hahalok nebee loos hasai ema husi
mate.

⁵ Ema nebee livre husi sala lao iha rai tetuk
tanba nia moris loos,

maibee ema aat monu tanba nia hahalok aat.

⁶ Ema laran moos sei hetan salvasaun tanba nia moris loos,
maibee ema traidor monu ba lasu laran tanba nia hakarak aat.

⁷ Bainhira ema aat mate, nia mehi mos lakon;
buat hotu nebee nia hakarak atu hetan husi nia kbiit rasik sei saugati deit.

⁸ NAI Maromak salva ema moris loos husi terus laran;
ema aat mak sei hetan fali terus nee.

⁹ Ema nebee la interese NAI Maromak, uza nia ibun hodi estraga nia maluk,
maibee ema moris loos hatene salva aan.

¹⁰ Bainhira ema laran moos hetan moris diak,
ema iha sidade laran kontenti;
bainhira ema aat mate, ema iha sidade laran haklalak haksolok.

¹¹ Ema laran moos sai bensaun ba sira nia sidade, halo sidade nee naran boot,
maibee ema aat nia ibun halo sidade naksobu tiha.

¹² See mak hatuun nia maluk, ema nee kakutak mamuk,
maibee ema nebee matenek, nia nonook deit.

- 13 See mak gosta konta ema vida, nia foo sai
ema nia segredu,
maibee ema nebee ita bele konfia, nia
hatene rai segredu.
- 14 Bainhira la iha lideransa matenek, nasaun sei
monu;
bainhira iha ema matenek barak hodi
hatudu dalan, nasaun hamriik metin.
- 15 Se ema ruma responsabiliza atu selu ema
seluk nia tusan, ema nee sei terus,
maibee se nia lakohi promete nunee, nia sei
moris seguru.
- 16 Feto nebee laran diak hetan respeitu;
mane nebee gosta violensia hetan deit
riku-soin.
- 17 See mak hatudu laran luak ba ema, nia halo
diak ba nia aan rasik,
maibee see mak gosta halo aat ba ema, nia
halo susar nia aan rasik.
- 18 Ema aat hakaas aan hetan riku-soin, too ikus
la iha folin,
maibee see mak kuda hahalok loos, sei
hetan rezultadu nebee folin boot.
- 19 Ema nebee toman halo buat diak, nia hetan
moris,
maibee see mak hatoman aan halo buat
aat, nia sei mate.
- 20 NAI Maromak hakribi ema nebee laran aat,

maibee Nia kontenti haree ema nebee
hahalok loos.

- 21 Tebes, ema aat sei la sees husi kastigu,
maibee ema moris loos sei lao livre.*
- 22 Feto nebee bonita maibee la iha neon,
nia hanesan brinkus osan mean nebee tau
iha fahi nia inus.
- 23 Ema moris loos nia mehi sempre lori nia ba
diak;
ema aat nia esperansa lori nia ba kastigu.
- 24 Iha ema balu fahe sira nia sasaan ho laran
luak, too ikus sira nia riku-soin aumenta
tan;
iha ema balu karak-teen, too ikus sai fali
kiak.
- 25 See mak hatudu laran diak hodi foo tulun ba
ema seluk, nia sei hetan moris diak;
see mak hametin ema seluk nia laran, ema
mos sei hametin nia laran.
- 26 See mak rai ai haan atu faan karun iha
tempu susar, ema sei hatete aat nia,
maibee see mak faan ai haan ho folin
natoon, ema sei gaba nia.
- 27 See mak badinas halo buat diak, nia sei hetan
naran diak,

* **11:21** Linha nee mos bele iha nia signifkadu, “maibee ema moris loos nia jersaun sei hetan salvasaun.”

maibee see mak duni tuir buat aat, sei
hetan buat aat.

28 See mak tau fiar ba nia riku-soin, nia sei
monu,

maibee see mak moris loos sei buras
hanesan ai tahan nebee matak.

29 See mak lori susar ba nia uma kain, too ikus
la hetan buat ida;
ema beik-teen sei sai atan ba ema matenek.

30 Ema moris loos nia hahalok hanesan ai huun
nebee mak foo moris;
see mak iha matenek, nia bele manaan ema
nia laran.†

31 ✧ Ema nebee moris loos hetan sira nia kolen
iha mundu nee;
ema aat ho ema nebee gosta halo sala mos
hetan buat nebee sira merese simu.

12

1 See mak gosta atu ema koriji, nia gosta
aprende,
maibee see mak lakohi atu ema hasee, nia
beik-teen.

2 NAI Maromak kontenti ho ema nebee diak,
maibee Nia hamonu kastigu ba ema nebee
gosta halo manobra.

† 11:30 Lian Ebreu iha nee la klaru. Bele mos signifika, “maibee
violensia hasai ema nia vida.” ✧ 11:31 1 Pedro 4:18

- ³ Ema nebee hahalok aat, nia moris sei la metin,
maibee ema nebee moris loos, nia abut
metin nafatin.
- ⁴ Feen nebee hahalok diak, hanesan koroa
nebee tau ba nia laen nia ulun,
maibee feen nebee hamoe nia laen, halo
nia laen nia ruin sai dodok tiha.
- ⁵ Ema moris loos halo planu nebee justu ba ema
seluk,
maibee ema aat foo hanoin ba ema seluk
ho liafuan mesak bosok.
- ⁶ Bainhira ema aat koalia, nee hanesan nia
hafuhu ema seluk atu fakar nia raan;
maibee ema moris loos nia liafuan salva
ema seluk.
- ⁷ Ema aat sei monu too la iha tiha ona,
maibee ema nebee moris loos, nia uma kain
sei hamriik metin.
- ⁸ See mak iha neon matenek, ema seluk sei gaba
nia,
maibee see mak hanoin kleuk, ema sei
hatuun nia.
- ⁹ Diak liu sai ema kiik maibee iha ema ida halo
netik servisu ba nia,
duke estilus ema boot, maibee hahaan la
iha.
- ¹⁰ Ema nebee moris loos tau matan di-diak ba
nia animal sira,

maibee ema aat atu hatudu laran diak too
iha nebee mos, nia nafatin halo aat.

- 11 Ema nebee mak servisu badinas iha nia toos,
sei hetan ai haan barak,
maibee see mak gasta tempu ba buat nebee
la iha folin, nia la iha neon.
- 12 Ema aat kaan atu hetan riku-soin tuir dalam
aat nian,
maibee ema nebee moris loos hanesan ai
huun nebee abut metin hodi foo fuan.
- 13 Ema aat niaibun halo nia monu tama ba lasu,
maibee ema moris loos bele sai husi susar
laran.
- 14 Se ema niaibun koalia liafuan diak, nia sei
hetan buat diak;
bainhira nia liman halo buat diak, nia sei
simu nia kolen.
- 15 Ema beik-teen hanoin katak saida deit mak
nia halo nee loos,
maibee ema matenek see tilun bainhira
ema seluk foo hanoin.
- 16 Bainhira ema beik-teen hirus, nia hatudu sai
kedas,
maibee ema neon matenek, bainhira ema
hatete aat nia mos, nia la hola ba lia.
- 17 Ema nebee kaer metin lia loos, nia foo sasin
ho lo-loos,
maibee ema bosok-teen foo sasin falsu.

- 18 See mak koaliala sukata ibun, nialiafuan
hanesan surik nebee hakanek ema,
maibee ema matenek nialibun bele kura
ema nia kanek.
- 19 Liafuan nebee loos sei dura nafatin ba
nafatin,
maibee lia bosok la kleur lakon tiha.
- 20 Ema nebee iha planu aat, nialaran nakonu
ho bosok,
maibee see mak halo ema dame malu, nialaran
haksolok.
- 21 Ema nebee moris loos, dezastre sei la kona
nia,
maibee ema aat sempre hetan susar.
- 22 NAI Maromak hakribi ema nebee ibun
bosok-teen,
maibee Nia haksolok ho ema nebee moris
tuir lia loos.
- 23 Ema nebee neon matenek la nar-naran foo
sai buat nebee nia hatene,
maibee ema beik-teen halekar buat beik.
- 24 Ema nebee servisu ho badinas sei sai ukun
nain,
maibee ema nebee baruk-teen too ikus
tenki sai atan ba ema seluk.
- 25 Preokupa demais halo ema nialaran todan,
maibee liafuan nebee diak halo nialaran
kamaan.

- 26 Ema nebee moris loos sai matadalan ba nia maluk,
maibee ema aat nia hahalok lori nia lao sala dalan.
- 27 Ema baruk-teen kasa tiha animal, nia baruk atu tunu,
maibee ema nebee badinas sei hetan riku-soin folin boot.
- 28 See mak lao tuir dalan loos, nia hetan moris; dalan nee sei la lori nia ba mate.*

13

- 1 Oan nebee matenek sei rona nia aman nia hanorin,
maibee ema kontra door lakohi rona bainhira ema hasee makaas nia.
- 2 Ema nebee koalia liafuan diak, sei hetan buat diak,
maibee ema traidor kaan atu halo violensia.
- 3 See mak kuidadu niaibun, proteje nia moris,
maibee see mak loke niaibun luan, sei hetan terus.
- 4 Ema baruk-teen kaan buat oi-oin, maibee la hetan buat ida;
ema badinas hetan saida deit mak nia hakarak.
- 5 Ema nebee moris loos la gusta lia falsu,

* **12:28** Kopia livru nee husi tempu antigu barak. Kopia balu dehan, "maibee dalan aat lori ema ba mate."

maibee ema aat nia hahalok halo moe rai,
no estraga nia naran.

⁶ Ema laran moos nia hahalok proteje nia;
ema aat nia pekadu hamonu nia.

⁷ Iha ema balu estilus riku maibee buat ida la
iha;
iha ema balu finji kiak maibee iha riku-soin
barak.

⁸ Ema riku bele selu nia vida bainhira ema
ameasa nia,
maibee la iha ema ida atu ameasa ema kiak.

⁹ Ema nebee moris loos, nia dalan naroman
nabilan,
maibee ema aat nia ahi oan sei mate.

¹⁰ See mak foti aan, nia hamosu istori malu,
maibee see mak respeita ema nia hanorin,
nia iha matenek.

¹¹ Ema nebee riku matak, too tempu ida nia
riku-soin sei menus,
maibee see mak rai uitoan-uitoan sei
aumenta nia riku-soin.

¹² Se ema hein buat ruma maibee la mosu hela
deit, nia laran susar,
maibee bainhira ninia hakarak akontese
duni, nee hanesan ai huun nebee foo
moris.

¹³ See mak la foo folin ba liafuan diak, nia sei
simu todan,

maibee see mak respeita regra, sei hetan
buat diak.

- 14 Ema matenek nia hanorin hanesan bee
matan moris nian,
halo ema lao sees husi lasu mate nian.
- 15 Ema nebee iha neon diak sei hetan respeitu,
maibee ema nebee la halo tuir nia liafuan,
sei hetan dezastre.
- 16 Ema neon matenek tetu lai foin halo buat
ruma,
maibee ema beik halekar hahalok beik-teen.
- 17 Ema nebee lori lia menon maibee bobar fali,
nia sei hetan susar boot,
maibee ema nebee lori lia menon ho
lo-loos, nia halo ema moris hakmatek.
- 18 See mak lakohi simu bainhira ema hanorin
nia, too ikus sai kiak no hetan moe,
maibee see mak rona bainhira ema koriji,
nia sei hetan respeitu.
- 19 Bainhira ema nia hakarak sai realidade, nia
laran kontenti,
maibee ema beik-teen hakribi atu fila kotuk
ba hahalok aat.
- 20 See mak ranxu ema matenek, nia sai
matenek;
see mak halo belun ho ema beik-teen, nia
sei terus.
- 21 Ema aat sempre hetan susar,

maibee ema moris loos sempre hetan buat diak.

- 22 Ema diak rai hela riku-soin ba nia bei-oan sira,
maibee ema aat nia riku-soin, too ikus ema moris loos mak hetan fali.
- 23 Ai haan bele nakonu iha ema kiak nia toos,
maibee tanba deit justisa lao la loos,
hahaan nee lakon mohu.
- 24 Ema nebee lakohi hanorin nia oan ho rota,
nia la iha domin ba nia oan;
see mak hadomi nia oan, sei eduka nia.
- 25 Ema nebee moris loos haan too kabun bosu,
maibee ema aat nia kabun hamlaha hela deit.

14

- 1 Feto nebee matenek harii nia uma kain,
maibee feto beik-teen sobu nia uma kain ho nia liman rasik.
- 2 See mak lao tuir dalan loos, nia hamtauk NAI Maromak,
maibee ema nebee lao iha dalan kleuk,
hatete aat fali NAI.
- 3 Ema beik-teen niaibun konvida rota ba iha nia kotuk,
maibee ema matenek niaibun proteje nia aan.

- 4 Se la iha karau, karau nia haan fatin mamuk;
hodi karau nia forsa mak toos bele foo
rezultadu barak.
- 5 Sasin nebee laran moos, la bosok,
maibee sasin nebee lohi door, fakar sai lia
falsu.
- 6 Ema kontra door buka matenek la hetan,
maibee ema nebee komprien de klean ona,
fasil ba nia atu aprende.
- 7 Hadook aan tiha husi ema beik-teen,
tanba o sei la aprende buat ida husi nia
liafuan.
- 8 Ema nebee neon matenek hatene tetu nia
dalan,
maibee ema beik-teen hanoin beik too lohi
nia aan rasik.
- 9 Ema beik-teen halo sala, la interese atu kasu
nia sala,
maibee ema laran moos hakaas aan atu
moris iha dame nia laran.
- 10 Ema ida-idak mak hatene tuir nia laran susar;
ksolok nebee nia hetan, ema seluk la bele
senti.
- 11 Ema aat nia uma sei rahun tiha,
maibee ema laran moos nia tenda sei
aumenta boot.
- 12 Ema balu senti dalan nebee nia liu nee loos
hela,

afinal dalan nee lori nia ba mate.☆

- 13 Ema bele hamnasa ho laran susar;
bele mos haksolok, maibee too ikus tristi
fali.
- 14 Ema nebee lao sees husi dalan loos, sei simu
kastigu tuir nia hahalok,
maibee ema diak sei simu nia kolen.
- 15 Ema nebee nar-naran tuir ema, nia fiar buat
saida deit mak nia rona,
maibee ema nebee neon matenek kuidadu
nia lalaok.
- 16 Ema matenek kuidadu* hodi hadook aan husi
hahalok aat,
maibee ema beik-teen hanoin badak no
konfia aan demais.
- 17 See mak hirus lalais, hatudu nia beik;
see mak hanoin aat ema seluk, ema sei odi
nia.†
- 18 Ema nebee nar-naran tuir ema, nia sai
beik-teen,
maibee ema neon matenek aprende buat
barak halo nia naran boot.
- 19 Ema aat sei hakruuk iha ema diak nia oin;
ema nebee halo aat sei hakruuk iha ema
moris loos nia portaun.

☆ **14:12** Provérbiu 16:25 * **14:16** Lian Ebreu iha nee bele mos tradus, “Ema matenek hamtauk NAI Maromak.” † **14:17** Linha nee tradusaun balu dehan, “maibee ema nebee hatene oinsaa halo planu, nia iha pasiensia.”

- 20 Ema kiak la iha belun, too nia vizinhu sira mos lakohi hamaluk nia, maibee ema riku iha belun barak.
- 21 See mak hatete aat nia maluk, nia halo sala, maibee see mak hatudu laran diak ba ema mukit, nia hetan ksolok.
- 22 See mak hanoin aat ema seluk, nia lao sala dalan, maibee see mak halo planu nebee diak ba ema, ema mos sei hadomi nia no foo laran ba nia.
- 23 See mak servisu makaas, nia hetan rezultadu diak, maibee see mak koalia deit sei sai kiak.
- 24 Matenek nain nia riku-soin hanesan koroa iha nia ulun; ema nebee kakutak mamuk nia hahalok beik halo nia beik liu tan.
- 25 See mak foo sasin ho lo-loos, nia salva ema nia vida, maibee see mak foo sasin falsu, nia lohi door.
- 26 Ema nebee hamtauk NAI Maromak, moris iha pas nia laran, too nia oan sira mos hetan fatin seguru.
- 27 See mak hamtauk NAI Maromak, hetan bee matan moris, nunee nia bele lao sees husi lasu mate nian.

- 28 Se liurai iha reinu barak, nia naran sai boot;
se ukun nain la iha povu, nia la vale ona.
- 29 Ema nebee pasiensia, nia komprien de klean,
maibee see mak hirus lalais, nia hatudu nia
beik.
- 30 Ema nebee laran hakmatek, nia isin sai
fresku,
maibee see mak laran moras ba ema seluk,
nia ruin sai dodok.
- 31 See mak hanehan ema kiak sira, insulta sira
nia Kriador,
maibee see mak hatudu laran luak ba ema
kiik sira, foti aas Ida nebee kria sira.
- 32 Ema aat lakon mohu tiha tanba ninia hahalok
aat,
maibee ema nebee moris loos hetan
salvasaun tanba nia laran moos.
- 33 Ema nebee komprien de klean, matenek horik
iha nia laran,
maibee iha ema beik-teen nia laran,
matenek la iha liu.
- 34 Povu nebee moris loos halo boot nasaun nia
naran,
maibee pekadu halo nasaun nia naran foer.
- 35 Liurai gosta teb-tebes atan nebee mak iha
matenek,
maibee nia laran nakali ba atan nebee halo
moe nia.

15

- 1 Resposta nebee kalma halo ema nia laran malirin,
maibee liafuan nebee kroat provoka ema hirus.
- 2 Ema matenek koalia, halo ema seluk gosta aprende,
maibee ema beik-teen niaibun fakar sai buat beik.
- 3 NAI Maromak nia matan iha fatin hotu-hotu;
Nia kontrola ema aat no ema diak.
- 4 Liafuan nebee halo kamaan ema nia laran hanesan ai huun moris nian,
maibee ibun bosok-teen hakanek ema nia fuan.
- 5 Ema beik-teen lakohi rona bainhira nia aman eduka nia,
maibee ema nebee pruntu simu moral,
hatudu katak nia iha matenek.
- 6 Iha ema moris loos nia uma iha riku-soin barak,
maibee ema aat nia kosar been lori terus ba nia aan.
- 7 Ema matenek fahe nia konhesimentu ba ema seluk,
maibee ema beik-teen la bele halo nunee.
- 8 NAI Maromak hakribi sakrifisiu nebee ema aat hasae ba Nia,

maibee ema laran moos nia orasaun halo
NAI nia laran haksolok.

- ⁹ NAI Maromak hakribi ema aat nia hahalok,
maibee Nia hadomi ema nebee hakaas aan
moris loos.
- ¹⁰ Ema nebee fila kotuk ba dalan loos, sei hetan
kastigu todan;
see mak lakohi simu bainhira ema koriji,
nia sei mate.
- ¹¹ NAI Maromak haree borus saida mak iha rate
laran ka iha matebian sira nia fatin;
saa tan ita ema nia laran, NAI hatene
mo-moos.
- ¹² Ema kontra door lakohi atu ema koriji nia;
nia lakohi husu ema matenek nia hanoin.
- ¹³ Ema nebee laran kontenti, nia oin nabilan,
maibee se nia laran terus, nia fuan mos
kanek.
- ¹⁴ Ema nebee kompriende klean hakarak
teb-tebes atu aprende tan;
ema nebee kakutak mamuk gosta buka tuir
buat beik.
- ¹⁵ Ema kbiit-laek terus loron ba loron,
maibee ema nebee laran kontenti senti
hanesan festa hela deit.
- ¹⁶ Diak liu iha sasaan uitoan maibee hamtauk
NAI Maromak,

duke iha riku-soin barak maibee laran la hakmatek.

- 17 Diak liu haan modo tahan maibee hadomi malu,
duke haan naan karau diak nian maibee haree malu matan la moos.
- 18 Ema nebee hirus-teen hamosu istori malu,
maibee ema nebee iha pasiensia halo ema dame malu.
- 19 Ema baruk-teen nia dalan, ai tarak satan netik,
maibee ema nebee laran moos, nia dalan luan no tetuk.
- 20 Oan nebee matenek foo ksolok ba nia aman,
maibee ema nebee beik-teen la respeita nia inan.
- 21 Ema nebee la iha neon, kontenti halo buat beik,
maibee ema nebee iha matenek, nia lao iha dalan loos.
- 22 Atu hetan susesu, presiza matenek nain barak hodi foo hanoin;
se la iha ema ida atu foo ideia, planu la lao ba oin.
- 23 Bainhira ema foo resposta nebee kona lo-loos, nia kontenti;
liafuan iha folin boot bainhira foo sai tuir tempu nebee loos.

- 24 Ema matenek hakat sae tuir dalam moris nian,
atu nunee nia la tuun ba iha matebian sira
nia fatin.
- 25 NAI Maromak sobu tiha ema foti aan nia
uma,
maibee Nia defende feto faluk nia rai
baliza.
- 26 NAI Maromak hakribi ema aat nia planu,
maibee Nia gosta liafuan nebee hatudu
laran diak.
- 27 See mak manaan matak deit, nia lori susar ba
nia uma kain,
maibee ema nebee lakohi halo korupsaun,
nia sei moris.
- 28 Ema moris loos tetu lai foin foo resposta,
maibee ema aat niaibun fakar sai buat aat.
- 29 NAI Maromak dook husi ema aat,
maibee Nia rona ema moris loos nia
orasaun.
- 30 See mak hatudu oin kontenti, nia halo
haksolok ema seluk nia laran;
see mak foo sai lia menon nebee diak, nia
halo ema nia ruin sai forti.
- 31 See mak foo atensaun bainhira ema koriji nia
atu nia moris bele sai diak,
nia sei hola parte iha ema matenek sira.
- 32 See mak lakohi simu bainhira ema eduka, nia
la respeita nia aan rasik,

maibee see mak rona bainhira ema koriji,
nia aumenta matenek.

- ³³ See mak hamtauk NAI Maromak, nia aprende
sai matenek;
ema tenki haraik aan mak foin hetan
respeitu.

16

- ¹ Ema iha hanoin oinsaa atu hataan,
maibee resposta nebee sai husi nia ibun
mai husi NAI Maromak.
- ² Tuir ema nia hanoin, saida mak nia halo loos
hotu,
maibee NAI Maromak mak koko nia laran.
- ³ Saida deit mak o atu halo, entrega ba NAI
Maromak,
nunee o nia planu sei lao ho diak.
- ⁴ NAI Maromak halo buat hotu-hotu tuir Nia
planu rasik,
too Nia mos prepara dezastre atu bele
kastigu ema aat sira.
- ⁵ NAI Maromak hakribi see-see deit mak foti
aan.
Hanoin di-diak, ema sira nee sei la sees
husi kastigu.
- ⁶ See mak iha domin, no kaer metin nia liafuan,
nia sei hetan perdaun ba nia sala;

see mak hamtauk NAI Maromak hadook
aan husi buat aat.

⁷ Ema nebee moris halo haksolok NAI Maromak,
nia sei moris iha dame nia laran too nia
inimigu mos diak malu ho nia.

⁸ Diak liu iha sasaan uitoan maibee moris loos,
duke sai riku matak deit.

⁹ Ema bele halo planu kona ba nia dalan moris,
maibee NAI Maromak mak desidi nia atu
hakat ba loos nebee.

¹⁰ Bainhira liurai koalia, nee hanesan NAI
Maromak mak koalia,
nunee nia tesi lia sempre loos.

¹¹ Dasin nebee tetu sasaan ho lo-loos mai husi
NAI Maromak;
Nia haruka ema faan sasaan tenki uza
sasukat nebee loos.

¹² Liurai hakribi hahalok aat,
tanba justisa mak halo nia ukun bele dura.

¹³ Ema nebee foo sai lia loos halo liurai kontenti;
see mak koalia buat nebee loos, liurai
respeita.

¹⁴ Bainhira liurai hirus, nee hatudu katak ema
ruma tenki mate,
maibee ema matenek hatene halo malirin
fali liurai nia laran.

- 15 Bainhira liurai hatudu oin midar ba ema ruma, ema nee nia moris sei sai diak; bainhira liurai haree diak ema, nee hanesan kalohan nebee lori udan been tuun tuir nia tempu.
- 16 Aprende sai matenek iha valor liu dook duke osan mean; kompriende klean diak liu duke osan mutin.
- 17 Ema laran moos nia lalaok dook husi buat aat; see mak lao kuidadu aan, salva nia vida.
- 18 Ema nebee foti aan, nia moris sei sai aat; ema nebee halo aan sei monu.
- 19 Diak liu haraik aan no moris kiak, duke goza sasaan nebee ema foti aan sira hadau.
- 20 See mak rona bainhira ema hanorin, nia sei moris diak; see mak laran metin ba NAI Maromak, nia hetan ksolok.
- 21 Ema nebee matenek sei hetan naran diak tanba nia kompriende klean; ema nebee koalia mamar, nia hanorin diak liu.
- 22 Ema neon diak nia matenek hanesan bee matan nebee foo moris ba nia; ema beik-teen hetan kastigu tanba nia hahalok beik.

- 23 Ema matenek hanorin diak liu
tanba nia foo sai buat matenek husi nia
laran.
- 24 Liafuan nebee mamar hanesan bani nia
knuuk;
liafuan nee midar iha ema nia laran no
kura ema nia isin lolon.
- 25 Ema balu senti dalan nebee nia liu nee loos
hela,
afinal dalan nee lori nia ba mate.✧
- 26 Ema nebee hamlahe obriga aan atu servisu
makaas,
tanba nia kabun mak haruka.
- 27 Ema nebee la iha valor moris, nia halo planu
aat;
nia ibun hanesan fali ahi lakan nebee
hakanek ema.
- 28 Ema lohi door hamosu istori malu;
ema lori lia door halo belun diak fahe malu.
- 29 Ema nebee gosta violensia hadau nia maluk
nia laran
hodi lori nia lao tuir dalan nebee la diak.
- 30 Ema nebee atu halo aat, foo sinal halimar
matan;
ema nebee atu halo buat aat, foo sinal dulas
ibun.
- 31 See mak moris loos, nia hetan vida naruk;

✧ 16:25 Provérbiu 14:12

nia fuuk mutin hanesan koroa nebee furak.

³² Ema nebee iha pasiensia, nia diak liu fali funu nain ida;
ema nebee hatene domina aan, nia diak liu aswain nebee hadau sidade.

³³ Ema bele dada rifa,
maibee NAI Maromak mak desidi nia rezultadu.

17

¹ Diak liu haan paun maran fuan ida maibee haan ho hakmatek,
duke uma laran tomak festa hela deit maibee istori malu la hotu-hotu.

² Se patraun nia oan halo moe rai, entaun atan nebee matenek sei manda fali nia;
bainhira patraun mate, atan nee mak hetan riku-soin hamutuk ho patraun nia oan sira seluk.

³ Ema uza ahi hodi koko osan mean ho osan mutin,
maibee ita ema nia laran, NAI Maromak mak koko.

⁴ Ema aat see tilun ba ema nebee ibun aat;
ema bosok-teen gosta rona liafuan nebee hatuun ema.

⁵ See mak hatete aat ema kiak sira, hatuun sira nia Kriador;
see mak hamnasa fali ema nebee hetan dezastre, nia la sees husi kastigu.

- 6 Ferik-katuas sira nia ksolok mak bei-oan sira;
oan sira nia ksolok mak sira nia inan-aman.
- 7 Ema beik-teen la merese koalia liafuan nebee
aas;
saa tan ukun nain atu koalia lia bosok nee,
la merese liu.
- 8 Iha ema balu hanoin foo osan husi kotu-kotuk
bele halo milagre ba nia;
hodi osan nee, nia halo saida deit, lao diak
hotu.
- 9 See mak foo perdaun ba nia maluk, nia
hametin domin,
maibee see mak konta fila-fila nia maluk
nia sala, sei lakon belun diak ida.
- 10 See mak komprien de klean, ema koriji nia
dala ida deit iha folin ba nia,
maibee see mak kakutak mamuk, ema baku
dala atus ida mos nia la aprende buat ida.
- 11 Ema aat gusta liu hamriik hasoru ukun nain
sira;
too ikus ukun nain sira sei haruka ema foo
kastigu todan ba nia.
- 12 Diak liu hasoru animal siak nebee nia oan
lakon,
duke hasoru ema beik-teen ida nebee halo
buat beik.
- 13 See mak halo aat ba ema nebee haree diak
nia,
buat aat sei la sees husi nia uma.

- 14 Provoka istori malu, hanesan halo kuak kanu,
nunee se hanoin la hanesan, lalika lori ba
lia.
- 15 Foo livre ba ema nebee halo sala ho hamonu
fali kastigu ba ema nebee moris loos,
hahalok rua nee NAI Maromak hakribi
hotu.
- 16 Ema beik-teen gasta nia osan atu buka
matenek, nia folin saida?
Nia la iha kapasidade atu aprende.
- 17 Kolega sempre hatudu domin;
iha susar laran maun-alin sira sempre iha
ba ita.
- 18 See mak promete atu responsabiliza nia
maluk nia tusan,
nia kakutak mamuk.
- 19 Ema nebee gosta istori malu, gosta halo sala;
ema nebee gaba aan, konvida dezastre ba
nia aan rasik.
- 20 Ema nebee laran aat sei la hetan moris diak;
ema nebee ibun bosok-teen sei monu ba
susar laran.
- 21 Oan nebee beik-teen halo nia inan-aman
laran dodok;
ema beik-teen nia inan-aman la iha ksolok.
- 22 Laran kontenti, hanesan aimoruk diak nian;

fuan nebee rahun, halo ema nia ruin sai maran tiha.

23 Ema aat simu prezenti husi kotu-kotuk atu halakon fali justisa.

24 Ema nebee komprien de klean, nia hanoin deit buat matenek, maibee ema beik-teen nia hanoin halai rungu-ranga.

25 Oan nebee beik-teen halo nia aman laran moras, no halo nia inan kous laran susar.

26 Atu haruka ema nebee la sala para selu fali multa, hahalok nee la diak; baku ema nebee laran diak, nee la loos.

27 Ema nebee matenek kuidadu nia liafuan; ema nebee komprien de klean, nia ulun malirin.

28 Ema beik-teen, bainhira nia nonook, ema seluk hanoin nia ema matenek ida; bainhira nia taka nia ibun, ema hanoin nia komprien de klean.

18

1 See mak lakohi liga ema seluk, nia hanoin deit nia aan; nia kontra ideia diak saida deit mak foo ba nia.

- ² Ema beik-teen lakohi atu kompriende buat ida;
nia so hakarak foo sai nia ideia rasik.
- ³ See mak halo sala, ema sei haree nia la vale;
sira sei hamoe nia no tarata aat nia.
- ⁴ Liafuan nebee sai husi ema matenek niaibun
hanesan bee nebee klean;
matenek nia huun hanesan bee matan
nebee mak suli sai.
- ⁵ Atu defende fali ema aat
hodi hamate justisa ba ema nebee moris
loos, hahalok nee la diak.
- ⁶ Ema beik-teen niaibun hamosu istori malu;
nia liafuan provoka ema atu baku nia.
- ⁷ Ema beik-teen nia liafuan halo terus nia aan
rasik;
niaibun sai lasu ba nia aan.
- ⁸ See mak konta ema nia vida, nia liafuan
hanesan fali hahaan midar;
liafuan nebee nia foo sai, tama too fuan
laran.
- ⁹ Ema nebee baruk servisu,
nia hanesan ho ema estraga door.
- ¹⁰ NAI Maromak hanesan postu seguransa
nebee metin;
ema nebee moris loos halai ba iha nebaa
hodi hetan salvasaun.

- 11 Ema riku sira nia sasaan hanesan moru forti nebee haleu sidade;
sira hanoin sira nia riku-soin hanesan fali moru aas hodi proteje sira.
- 12 Ema nebee foti aan, too ikus sei monu rahun;
ema tenki haraik aan mak foin hetan respeitu.
- 13 See mak seidauk rona ema nia liafuan maibee hataan kedas,
nia hatudu nia beik no hamoe nia aan rasik.
- 14 Ema nebee espiritu forti sei aguenta iha moras laran,
maibee see ema lakon vontade moris, nia atu aguenta oinsaa?
- 15 Ema nebee iha neon matenek aprende beibeik;
ema nebee kompriende klean, see tilun ba lia matenek.
- 16 Prezenti nebee ema haruka uluk ba ema boot loke odamatan ba nia atu tama iha ema boot nee nia prezensa.
- 17 See mak koalia uluk iha tribunal, ema hanoin nia mak loos,
too ema seluk mai hodi investiga nia.
- 18 Ema balu rezolve problema liu husi dada rifa;
ho nunee bele hapara ema boot sira istori malu.

- 19 See mak hakanek nia maluk nia fuan, nia atu hakbesik fali susar liu duke tama iha moru aas laran;
istori malu haketak ema hanesan portaun boot nebee xavi metin.
- 20 Liafuan matenek nebee ema foo sai lori buat diak ba nia;
nia liafuan too ikus foo rezultadu nebee halo nia kontenti.
- 21 Ema nia liafuan bele halo ema mate ka moris;
see mak gosta koalia, nia liafuan sei fila fali ba nia.
- 22 Se mane hola feto nebee diak, nia sorti boot;
nia simu prezenti furak ida husi NAI Maromak.
- 23 Ema kiak husu tulun ho haraik aan,
maibee ema riku hataan ho siak.
- 24 Iha ema balu lori terus ba nia kolega,
maibee belun nebee diak foo laran liu duke maun-alin.

19

- 1 Diak liu sai ema kiak nebee moris loos
duke sai ema beik-teen nebee lohi door.
- 2 Se ema hakarak teb-tebes halo buat ruma
maibee la hatene halo, nee la diak;
see mak ansi atu lalais, sei lao sala dalan.

- ³ Ema balu estraga sira nia moris liu husi sira
nia hahalok beik,
depois sira nia laran hirus fali NAI
Maromak.
- ⁴ Ema riku hetan kolega barak,
maibee ema kiak nia kolega husik tiha nia
mes-mesak.
- ⁵ Ema nebee mak foo sasin falsu, nia sei hetan
kastigu;
see mak habelar lia bosok, nia sei lori
todan.
- ⁶ Ema barak koko atu manaan ema boot nia
laran;
ema nebee gosta foo prezenti hetan belun
barak.
- ⁷ Ema kiak nia maun-alin la gusta nia;
saa tan nia belun, sira hadook aan tiha husi
nia.
Nia lao tuir hela sira hodi husu tulun,
maibee la hetan ema ida atu ajuda nia.
- ⁸ See mak hetan matenek hodi komprirende, nia
hadomi nia aan rasik;
see mak kaer metin buat nebee nia
aprende, nia moris diak.
- ⁹ Ema nebee foo sasin falsu, sei la sees husi
kastigu;
see mak habelar lia bosok, sei lakon mohu.

- 10 Ema beik-teen la merese atu moris hanesan
ema riku;
aat liu tan mak atan ida ukun fali nai ulun
sira.
- 11 See mak iha neon diak, nia iha pasiensia;
ema gaba nia tanba nia hatene foo perdaun.
- 12 Bainhira liurai laran nakali, nia hanesan
liaun nebee hakilar makaas;
bainhira nia haree diak ema, nia hanesan
mahobeen iha duut leten.
- 13 Oan nebee kakutak mamuk lori dezastre ba
nia aman;
feen nebee gosta istori malu, hanesan bee
nebee turu tuun la para.
- 14 Ema bele hetan uma ho riku-soin husi nia
inan-aman,
maibee feen nebee neon matenek, NAI
Maromak mak foo.
- 15 Ema nebee baruk-teen toba haluha rai;
ema nebee lakohi book aan, sei hamlaha.
- 16 See mak halo tuir ukun fuan, kuidadu nia
vida,
maibee see mak lakohi foo folin ba nia
lalaok moris, nia sei mate.
- 17 See mak hatudu laran luak ba ema kiik, NAI
Maromak konsidera hanesan tusan ida;
NAI sei selu fali nia hahalok diak nee.

- 18 Koriji o nia oan bainhira o sei bele;
se o lakohi eduka nia, nee hanesan o
hakarak lori nia ba mate.
- 19 Ema nebee nervozu aat, nia tenki hetan
kastigu;
se o salva nia, o presiza salva beibeik.
- 20 Rona ho atensaun bainhira ema hanorin ka
koriji o,
nunee too ikus o sai ema matenek ida.
- 21 Ema nia ulun nakonu ho planu oi-oin,
maibee NAI Maromak mak desidi saida
mak sei akontese.
- 22 Buat nebee ema hakarak mak domin ho laran
tomak;
diak liu moris kiak duke bosok tuun-sae.
- 23 Ema nebee hamtauk NAI Maromak, sei hetan
vida naruk;
nia sempre hetan ksolok, susar la besik nia.
- 24 Ema baruk-teen hatama liman ba iha bikan
laran,
maibee nia atu foti hahaan tau ba nia ibun,
nia baruk.
- 25 Se o baku ema kontra door, ema nebee la iha
esperiensia moris bele aprende oinsaa
atu moris;
se o koriji ema nebee kompriende klean
ona, nia sei hatene liu tan.

- 26 Ema nebee hadau nia aman nia uma hodi
duni sai nia inan;
ema nee halo moe aan no hafoer nia
familia nia naran.
- 27 Oan, se o lakohi atu rona tan bainhira ema
eduka o,
o sei fila kotuk ba buat nebee o aprende
tiha ona.
- 28 Ema nebee foo sasin falsu, nia hatuun fali
justisa;
ema aat kaan hahalok aat hanesan fali
hahaan midar.
- 29 Ema kontra door merese hetan kastigu;
ema beik-teen merese atu ema baku.

20

- 1 Tua provoka ema sai kontra door, serveja
provoka ema halo rungu-ranga;
see mak hemu too lanu, nia la iha neon.
- 2 Bainhira liurai laran nakali, nia hanesan liaun
nebee hakilar makaas;
see mak provoka liurai nia hirus, sei lakon
nia vida.
- 3 See mak hadook aan husi konflitu, sei hetan
naran diak,
maibee ema beik-teen gosta istori malu.
- 4 Ema baruk-teen lakohi fila rai tuir nia tempu;

too tempu kolheta nia baa haree toos, la hetan buat ida.

- ⁵ Ema nia hanoin hanesan bee posu nebee klean,
maibee ema nebee kompriende bele kuru.
- ⁶ Ema barak deklara aan katak sira hatene hadomi ho laran tomak,
maibee ema nebee mak firmi nafatin, iha ka lae?
- ⁷ Ema nebee moris loos sempre halo buat nebee diak;
nia oan sira mos hetan ksolok.
- ⁸ Bainhira ukun nain tuur hodi foo justisa,
nia taes evidensia ida-idak hodi soe tiha buat nebee la diak.
- ⁹ See mak bele deklara dehan, “Hau nia laran moos hela”?
See mak bele dehan, “Hau moos hela, la iha sala ida”?
- ¹⁰ Dasin nebee tetu la loos ka sasukat nebee falsu,
NAI Maromak hakribi buat rua nee hotu.
- ¹¹ Ema bele konhese labarik sira husi sira nia lalaok;
sira nia hahalok hatudu sira moris loos no laran moos ka lae.
- ¹² Iha tilun hodi rona, iha matan hodi haree;
buat rua nee NAI Maromak mak kria hotu.

- 13 Keta toba dukur hela deit, se lae o bele sai kiak;
hadeer ba, atu o bele iha ai haan barak too resin.
- 14 Ema nebee atu sosa dehan, “Sasaan nee la diak, la diak liu!”
Depois nia baa gaba aan dehan nia hetan saasaan diak ho folin baratu.
- 15 Ema bele iha osan mean ho morteen barak, maibee liafuan matenek folin boot, hanesan fatuk murak karun nian.
- 16 Se karik ema fuik deve osan iha o, depois ema seluk mak responsabiliza fali tusan nee, entaun o tenki foti pinoor husi ema nee; se nia responsabiliza atu selu ema estranjeiru nia tusan ba o, rai di-diak saasaan nebee nia pinoor.
- 17 Ai haan nebee ema naok, haan ba gostu, maibee too ikus nia senti hanesan fatuk britas iha niaibun laran.
- 18 Rona uluk ema matenek nia hanoin mak o nia planu sai realidade;
molok atu baa halo funu, husu uluk matenek nain nia opiniaun.
- 19 See mak konta ema nia vida, nia loke ema nia segredu,
nunee keta ranxu ema nebeeibun boot.
- 20 See mak hatete aat nia inan-aman,

nia ahi oan sei mate iha tempu nakukun.

- 21 See mak foti nia inan-aman nia riku-soin la tuir nia tempu,
too ikus riku-soin nee laos sai bensaun ba nia.
- 22 Keta dehan, “Hau sei halo aat fali ema nebee mak halo aat hau;”
diak liu hein NAI Maromak, Nia sei tulun o.
- 23 NAI Maromak hakribi dasin nebee tetu la loos;
sasukat nebee falsu Nia la gosta.
- 24 NAI Maromak mak desidi dalan nebee ema lao tuir,
nunee oinsaa mak ita bele hatene buat nebee sei akontese iha ita nia moris?
- 25 Se o promete atu foo buat ruma ba NAI Maromak maibee la tetu di-diak antes,
entaun o monta lasu ba o nia aan.
- 26 Liurai nebee matenek haketak ema aat hodi foo kastigu todan ba sira.
- 27 Ita ema nia espiritu hanesan ahi oan nebee NAI Maromak foo ba ita hodi leno sai buat nebee iha ita nia laran.
- 28 Domin ho lia loos mak proteje liurai;
se liurai hatene hadomi, nia ukun sei dura.
- 29 Ema gaba joven sira tanba sira forti;

ema respeita ferik-katuas sira tanba sira
fuuk mutin.

- ³⁰ Liu husi baku makaas mak bele muda ema
nia hahalok aat;
kastigu hanesan nee mak bele hamoos ema
nia laran.

21

- ¹ Liurai nia neon iha NAI Maromak nia liman
laran;
nia hanoin hanesan bee nebee suli tuir NAI
nia dalan.
- ² Tuir ema nia hanoin, saida mak nia halo loos
hotu,
maibee NAI Maromak mak koko ema nia
laran.
- ³ NAI Maromak gosta liu ema halo buat nebee
loos ho justu,
duke hasae sakrifisiu ba Nia.
- ⁴ Hahalok foti aan no halo aan sai hanesan fali
matadalan ba ema aat;
hahalok nee pekadu.
- ⁵ Ema nebee iha planu diak no servisu badinas
sei hetan moris diak,
maibee ema nebee ansi atu riku lalais, sei
sai kiak.
- ⁶ Riku-soin nebee mak ema hetan liu husi dalan
lohi

hanesan ahi suar nebee lakon derepenti, no
hanesan lasu nebee hamate nia.

⁷ Violensia nebee ema aat halo, too ikus sei
dada nia ba rai kuak,
tanba nia lakohi halo buat nebee loos.

⁸ Ema aat nia dalam kleuk ba-mai,
maibee ema laran moos nia hahalok
sempre loos.

⁹ Diak liu hela iha uma kakuluk nia lidun
duke hela uma ida ho feen nebee gosta
istori malu.

¹⁰ Ema aat nia laran hamlaha-hamrook ba
violensia,
too nia maluk mos nia la hanoin tan.

¹¹ Bainhira kastigu ema kontra door, ema nebee
la iha esperiensia moris haree hodi
aprende;
Bainhira hanorin ema nebee iha ona
matenek, nia sei aprende liu tan.

¹² Maromak Justisa Nain haree tu-tuir ema aat
nia uma kain;
Nia sei hamonu ema aat ba iha dezastre
laran.

¹³ See mak taka tilun ba ema kbiit-laek nia
halerik,
too tempu ida nia rasik husu ajuda, sei la
hetan.

- 14 Prezenti nebee ita foo ba ema ho nonook, sei hamaus ema nia laran; prezenti nebee foo ho subar halo malirin tiha nia laran nakali.
- 15 Bainhira justisa lao tuir nia dalan, ema nebee moris loos kontenti, maibee ema nebee gosta halo buat aat sei tauk teb-tebes.
- 16 See mak lao sees husi ema matenek nia dalan, sei baa hamutuk ho matebian sira.
- 17 See mak hakarak moris goza deit, too ikus sei sai kiak; ema nebee kaan atu hemu tua no tau mina morin, nunka sai riku.
- 18 Terus nebee ema moris loos atu hetan, too ikus monu fali ba ema aat; susar nebee ema diak atu hetan, kona fali ema traidor.
- 19 Diak liu hela iha rai fuik maran, duke hela hamutuk ho feen nebee gosta istori malu no hirus door.
- 20 Iha ema matenek nia uma iha riku-soin boot no ai haan diak nian, maibee ema beik-teen gasta hotu buat nebee nia iha.
- 21 See mak hakaas aan halo buat nebee loos no hadomi ema seluk,

nia sei hetan vida naruk, moris diak no
respeitu.

- 22 Ema matenek bele asalta aswain sira nia
sidade
hodi harahun tiha fatin seguransa nebee
sira konfia.
- 23 Ema nebee kuidadu nia ibun ho nia liafuan,
nia proteje aan husi susar.
- 24 See mak foti aan no gaba aan, ema bolu nia
“kontra door”;
nia halo aan la hotu-hotu.
- 25 Ema baruk-teen nia hakarak mak oho fali nia,
tanba nia liman lakohi halo servisu.
- 26 Ema baruk-teen sempre kaan buat oi-oin deit,
maibee ema nebee moris loos foo sasaan ba
ema ho laran luak.
- 27 Bainhira ema aat hasae sakrifisiu ba NAI
Maromak, NAI hakribi,
saa taan ema foo ho hanoin nebee aat.
- 28 Ema nebee foo sasin falsu, nia sei mate,
maibee ema nebee rona ho atensaun,
bainhira nia foo sasin, ema seluk sei
simu.
- 29 Ema aat hatudu oin mahar,
maibee ema nebee laran moos tetu ho
kuidadu saida mak nia atu halo.
- 30 La iha matenek, la iha neon,

la iha planu ida mak bele kontra NAI
Maromak too manaan.

³¹ Soldadu sira bele prepara kuda atu halo funu,
maibee atu manaan ka lae, NAI Maromak
mak desidi.

22

¹ Naran diak nia folin boot liu riku-soin;
hetan respeitu diak liu duke hetan osan
mean ho osan mutin.

² Iha buat ida mak halo ema riku ho ema kiak
hanesan:
NAI Maromak mak kria sira nee hotu.

³ Ema neon matenek haree situasaun perigu,
nia lao sees tiha,
maibee ema matan tomak lao ba oin
nafatin, too ikus hetan terus.

⁴ Haraik aan no hamtauk NAI Maromak
halo ema sai riku, hetan naran diak no vida
naruk.

⁵ Dalan nebee ema aat lao tuir, iha ai tarak ho
lasu,
maibee see mak kuidadu nia vida, nia lao
sees tiha husi dalan nee.

⁶ Hanorin labarik sira atu tuir dalan nebee loos,
nunee bainhira sira ferik-katuas ona, sira
sei la husik dalan nee.

⁷ Ema riku ukun ema kiak;

see mak deve ema nia osan, nia sai atan ba osan nain.

- 8 Ema nebee kuda hahalok aat, nia kuu dezastre;
nia atu fakar sai nia hirus ba ema, la bele ona.
- 9 Ema laran diak sei simu bensaun,
tanba nia fahe nia hahaan ba ema kiak sira.
- 10 Duni sai tiha kontra door mak istori malu mos la iha ona;
haksesuk malu no hatete aat malu sei la iha tan.
- 11 Ema nebee gosta moris ho laran moos, no koalia ho mamar,
nia sei sai liurai nia belun diak.
- 12 NAI Maromak proteje lia loos,
maibee Nia hamonu tiha ema traidor nia liafuan.
- 13 Ema baruk-teen dehan, “Liaun iha hela liur nebaa;
se hau sai karik, hau sei mate iha dalan.”
- 14 Feto ulun bulak niaibun hanesan rai kuak klean;
mane nebee NAI Maromak atu kastigu, sei monu tama ba laran.
- 15 Hahalok beik belit iha labarik sira nia laran;
bainhira uza rota hodi hanorin mak bele halakon hahalok nee husi sira.

- 16 Ema nebee haan matak ema kiak hodi hariku
fali nia aan,
no ema nebee foo prezenti ba ema riku, too
ikus sei sai kiak hotu.

Lia matenek tolu-nulu

- 17 See tilun hodi rona matenek nain sira nia
liafuan;
foo atensaun ba buat nebee hau hanorin.
- 18 Tanba bainhira o rai liafuan nee iha o nia
laran,
no o niaibun pruntu foo tutan, o sei hetan
ksolok.
- 19 Agora hau foo sai matenek nee ba o, ba o
duni,
atu o bele laran metin ba NAI Maromak.
- 20 Hau hakerek lia matenek tolu-nulu ba o;
lia matenek nee hatudu dalan ba o, no halo
o hatene klean.
- 21 Liafuan sira nee sei halo o hatene buat nebee
loos ho tebes,
atu nunee o bele hataan ho lo-loos ba ema
nebee haruka o mai.

1

- 22 Keta hanehan ema kiak tanba deit nia kiak;
bainhira tesi ema kbiit-laek nia lia, keta tau
todan ba nia.
- 23 Tanba NAI Maromak sei defende ema
kbiit-laek;
see mak hasai sira nia direitu, NAI sei hasai
ema nee nia vida.

2

- 24 Keta halo belun ho ema nebee mak nervozu
aat;
keta ranxu ema nebee hirus door.
- 25 Se lae o bele aprende hahalok aat husi nia;

too ikus o tama ba lasu laran, o sai fali la diak.

- ³
²⁶ Se karik ema seluk deve osan, keta responsabiliza nia tusan nee; lalika promete atu selu sasaan nebee ema seluk deve.
- ²⁷ Se o la konsege selu fali tusan nee, ema sei mai foti o nia sasaan too hiit hotu o nia toba fatin.

⁴
²⁸ Fatuk nebee o nia bei-ala sira hatuur hodi marka baliza rai, o la bele muda fali.

⁵
²⁹ Haree took ema nebee matenek halao nia servisu; Nia sei serbi liurai, laos ema kiik.

23

- ⁶
¹ Bainhira o tuur hodi haan hamutuk ho naiulun ruma, foo atensaun di-diak ba saida mak iha o nia oin.
- ² Se karik o gusta haan barak, tau tudik ba iha o nia kakorok.
- ³ La bele kaan hahaan furak nebee uma nain nee prepara; keta halo be nia tau hahaan nee atu lasu o.
- ⁷
⁴ Lalika gasta o nia forsa tomak atu sai riku; sai matenek ba, keta duni tuir riku-soin.
- ⁵ Tanba o hateke lalais deit, riku-soin la iha tiha ona;

derepentí iha liras hanesan manu makikit
hodi semo aas tiha.

8

⁶ Lalika haan ema karak-teen nia ai haan;
keta kaan hahaan furak nebee nia prepara,

⁷ tanba ema hanesan nee sempre sura tu-tuir
sasaan nia folin;
niaibun dehan, “Mai haan-hemu ba!”
Maibee nia laran lakohi foo.

⁸ Hahaan uitoan nebee o tolan tiha ona, o sei
muta sai fali;
ohin o gaba nia mos saugati deit.

9

⁹ Keta koalia ba ema beik-teen,
tanba nia sei la simu matenek nebee o foo
sai ba nia.

10

¹⁰ Fatuk nebee uluk kedas marka baliza rai
nian, o la bele muda fali;
keta hadau oan kiak sira nia rai.

¹¹ Tanba sira nia Defensor iha kbiit boot;
Nia sei foti sira nia kazu hodi kontra fali o.

11

¹² Foo atensaun ba hau nia hanorin;
see tilun ba lia matenek nebee hau foo.

12

¹³ La bele tauk atu eduka o nia oan;
kastigu nia ho rota sei la hamate nia.

¹⁴ Kastigu o nia oan ho rota,
nunee o bele salva nia husi matebian sira
nia fatin.

13

¹⁵ Oan, se o matenek,

hau mos kontenti;
 16 bainhira o nia ibun koalia lia loos,
 hau nia laran sei haksolok teb-tebes.

14
 17 Keta laran moras ba ema aat,
 maibee hakaas aan hamtauk NAI Maromak.
 18 Nunee o nia futuru sei sai diak;
 buat nebee o hein sei akontese ba o.

15
 19 Oan, rona mai, sai matenek ba;
 hanoin di-diak oinsaa atu moris tuir dalan
 loos.
 20 La bele ranxu ema nebee lanu-teen
 ka ema nebee kaan-teen ba naan.
 21 Tanba lanu-teen ho kaan-teen sei sai kiak;
 sira hatais ropa mesak naklees tanba sira
 matan dukur hela deit.

16
 22 Rona o nia aman, nia mak foo moris ba o;
 bainhira o nia inan ferik ona, o tenki
 respeita nafatin nia.
 23 Hakaas aan atu aprende lia loos, keta troka
 fali lia loos ho riku-soin;
 sai matenek ba, aprende ba, sai ema nebee
 kompriende klean ba.
 24 Aman ida laran haksolok teb-tebes bainhira
 nia oan moris loos;
 nia kontenti teb-tebes ho oan nebee
 matenek.
 25 Nunee halo kontenti o nia inan-aman ba;
 halo haksolok inan nebee kous o.

17
 26 Oan, loke o nia laran mai hau;
 hateke beibeik ba hau nia lalaok moris.

- 27 Tanba fetu luroon hanesan rai kuak nebee naruk;
fetu nebee ulun bulak hanesan bee posu klood ida.
- 28 Nia hanesan naok-teen nebee hafuhu hela ema atu asalta;
nia halo mane barak la kumpri sira nia promesa ba sira nia feen.

18

- 29 See mak terus? See mak laran susar?
See mak istori malu? See mak halerik?
See mak hetan kanek saugati?
See mak matan mean?
- 30 Ema nebee hemu tua too kalan boot;
ema nebee gosta koko tua kahur ho buat oi-oin.
- 31 Keta matan lakan ba tua kor mean kapaas nebee nabilan iha kalis laran
no suli tuun mamar loos iha kakorok.
- 32 Too ikus tua nee tata o hanesan samea,
no moruk hanesan samodok nia veneno.
- 33 Depois o nia matan sei haree buat nebee oin seluk liu,
no o nia laran foo sai liafuan arbiru.
- 34 O sai hanesan ema nebee bulelu iha tasi klanan;
o sai hanesan ema nebee latan aan iha roo nia riin leten.
- 35 O sei dehan, "Ema baku hau, maibee la moras ida;
ema tuku hau fila-fila, maibee hau la senti buat ida.
- Bainhira loos mak hau bele hadeer fali hodi hetan tan tua?"

24

19

- ¹ Keta laran moras ba ema aat,
lalika buka atu ranxu sira.
² Tanba sira nia kakutak planu hela atu halo
violensia;
sira niaibun koalia oinsaa atu halo susar
ema.

20

- ³ Hodi matenek ema harii uma;
hodi kapasidade nia halo uma metin;
⁴ hodi konhesimentu nia enxe uma
ho sasaan mesak furak ho folin karun.

21

- ⁵ Ema matenek iha poder boot;
ema nebee iha konhesimentu, aumenta nia
forsa.
⁶ Tanba bainhira ema matenek hatudu dalan, o
bele halo funu;
ho matenek nain barak nia ideia, o sei
manaan.

22

- ⁷ Lia matenek aas liu ba ema beik-teen;
bainhira ema tesi lia iha portaun sidade
nian, ema beik-teen takaibun deit.

23

- ⁸ See mak hanoin aat hela deit,
ema sei hanaran problema door.
⁹ Planu saida deit mak ema beik-teen halo, nee
pekadu;
see mak sai kontra door, ema sei hakribi
nia.

24

10 Se o foti liman deit iha tempu susar,
o nee forsa kiik liu.

25

11 Se ema lori vitima ida atu ba oho, salva tiha
ba;
bainhira vitima nee lao bulelu ba iha fatin
nebee ema atu oho nia, defende nia ba.

12 Se o dehan fali, “Kona ba ida nee, ami la
hatene buat ida,”
Maromak ida nebee koko ema nia laran, la
haree fali ka?

Ida nebee kuidadu o nia moris, la hatene ka?
Nia sei selu fali ema ida-idak tuir saida mak
sira halo.

26

13 Oan, haan bani been nee diak ba o;
bani been husi nia knuuk nee midar iha o
nia ibun.

14 Nunee mos matenek nee midar ba o nia
moris;
se o hetan matenek, o nia futuru sei sai
diak;
buat nebee o hein sei akontese ba o.

27

15 Keta subar hanesan ema kriminozu hodi
hafuhu fali ema moris loos nia uma;
keta estraga nia hela fatin.

16 Tanba ema nebee moris loos bele monu too
dala hitu mos, sei hamriik fila fali,
maibee ema aat monu ba susar laran,
hakdasak kedas.

28

17 La bele kontenti bainhira o nia inimigu monu
ba terus laran;

se nia monu hakdasak, o nia laran keta
haksolak.

18 Tanba NAI Maromak haree o nia hahalok nee
la diak,
nunee Nia la fakar tan Nia hirus ba ema
nee.

29

19 Keta preokupa ho ema aat sira;
keta laran moras ba ema nebee hahalok aat.
20 Tanba ema aat la iha futuru diak;
sira nia ahi oan sei mate.

30

21 Oan, hamtauk NAI Maromak, hamtauk mos
liurai;
keta lao hamutuk ho kontra door sira.
22 Tanba derepentí NAI Maromak ho liurai
hamonu sira ba susar laran;
dezastre nebee mosu, see mak bele hatene
tuir?

Lia matenek tan

23 Tuir mai iha tan lia matenek husi matenek
nain.

Se juis nebee tesi lia haliis ba parte ida, nee la
loos.

24 Se nia hatete fali ba ema nebee halo sala
dehan, "O la sala ida,"
entaun povu sei foo malisan ba nia, nasaun
seluk sei hatete aat nia.

25 Maibee se nia kastigu ema nebee halo sala,
nia sei moris diak no hetan bensaun oi-oin.

26 See mak hataan ema ho lo-loos,
nia hatudu nia aan nudar kolega diak ida.*

* 24:26 Lian Ebreu dehan, "nia rei iha ibun kulit."

- 27 Halo hotu tiha o nia servisu iha liur,
prepara o nia toos,
depois mak foin harii o nia uma.
- 28 Keta foo testemunha nar-naran hasoru o nia
vizinhu;
o nia ibun keta foo sai lia falsu.
- 29 Keta dehan, “Saida mak nia halo mai hau,
hau sei halo fali ba nia;
hau sei selu fali saida mak nia halo ona mai
hau.”
- 30 Hau lao liu husi ema baruk-teen nia toos;
hau lao liu husi ema kakutak mamuk nia
toos uvas.
- 31 Hau haree ba, duut tarak mak buras iha toos
laran;
duut aat mak moris nakonu tiha iha nia rai
laran;
nia lutu fatuk mos monu tiha ona.
- 32 Hau hanoin di-diak kona ba buat nebee hau
haree nee;
buat nebee hau haree nee, hau aprende
hanesan lisaun ida.
- 33 Ema baruk teen dehan, “Hau toba uitoan lai,
toba halimar lai,
hakuak liman hodi deskansa lai.”
- 34 Nunee kiak sei mosu mai derepenti hanesan
naok-teen;
mukit sei mai hanesan ema nebee kaer
kroat.

**Lia matenek balu tan husi liurai
Salomão**

25

¹ Iha tan lia matenek husi Salomão. Liurai Judá ida naran Ezequias nia funsionariu mak hakerek tuir.

² Ema hahii Maromak tanba buat nebee Maromak la hatudu sai;
ema gaba liurai tanba buat nebee liurai deskobre.

³ Liurai sira nia laran, ema ida la bele hatene; sira nia hanoin aas hanesan lalehan no klean hanesan tasi.

⁴ Hasai tiha foer husi osan mutin mak badaen bele halo buat nebee furak.

⁵ Hasai tiha ema aat husi liurai nia oin mak liurai nia ukun bele dura tanba nia ukun ho justisa.

⁶ La bele foti aan iha liurai nia oin; lalika baa hamriik iha nai ulun sira nia klan.

⁷ Diak liu liurai dehan ba o, “Sae mai iha nee,” duke nia hatuun o iha ema boot nia oin.

Se o nia matan haree buat ruma,

⁸ la bele ansi baa hatoo keixa iha tribunal.
Se lae ema bele hamoe o,
depois o atu halo saida tan?

⁹ Bainhira o istori malu ho o nia vizinhu, keta foo sai nia segredu.

¹⁰ Se lae ema nebee rona bele hamoe fali o, nunee o nia naran sai aat nafatin ba nafatin.

- 11 Liafuan nebee hatoo tuir nia tempu
hanesan osan mutin nebee enfeira ho osan
mean.
- 12 Se ema see tilun bainhira ema matenek koriji
nia,
nee hanesan nia simu brinkus osan mean
ka kadeli osan mean diak nian.
- 13 See mak foo tutan patraun nia lia menon ho
lo-loos,
nia hanesan bee malirin iha tempu manas
hodi halo kontenti patraun nia laran.
- 14 Ema nebee gaba aan hodi promete atu foo
prezenti, maibee la foo,
nia hanesan kalohan no anin nebee la
hatuun udan.
- 15 Ema nebee pasiensia bele muda nai ulun nia
hanoin;
liafuan mamar bele halo ema ulun toos sai
mamar tiha.
- 16 Se o hetan bani been, hemu natoon;
keta hemu too bosu liu, depois muta sai fali.
- 17 Keta baa beibeik iha o nia vizinhu nia uma;
keta halo be nia baruk too la gosta o.
- 18 Ema nebee foo sasin falsu kona ba nia maluk,
nia hanesan ai dona, surik ka rama oan
nebee mak kroat.
- 19 Konfia ema lohi door iha susar laran,
nee hanesan nata hahaan ho nehan nebee
dodok ka lao ho ain nebee naksalak.

- 20 See mak hananu kantiku ksolok nian ba ema
nebee laran susar,
nia hanesan hasai ema nia faru manas iha
tempu malirin,
no hanesan fui tua siin ba kanek.
- 21 Se karik o nia inimigu hamlaha, foo hahaan
ba nia para nia haan,
se karik nia hamrook, foo bee ba nia hemu.
- 22 Se o halo nunee, nia sei moe, *☆
no NAI Maromak sei selu buat nebee mak o
halo.
- 23 Anin nebee huu husi parte norte halo udan
tuun;
nunee mos koalia konta ema nia vida halo
ema oin buis.
- 24 Diak liu hela iha uma kakuluk nia lidun,
duke hela uma ida ho feen nebee gosta
istori malu.
- 25 Novidade diak husi rai dook,
hanesan bee malirin ba ema nebee
hamrook.
- 26 Ema moris loos nebee rende iha ema aat sira
nia oin,
hanesan bee matan merak ka hanesan bee
inan nebee foer.
- 27 Hemu bani been barak, la diak;
nunee mos buka naran, la diak.
- 28 Ema nebee la hatene domina aan,

* 25:22 Lian Ebreu dehan, "O tau ahi klaak ba iha nia ulun."

☆ 25:22 Roma 12:20

nia hanesan sidade nebee la iha ona moru
haleu.

26

- 1 Se ema beik-teen hetan naran diak,
nee hanesan neve monu fali iha rai manas,
no hanesan udan boot iha tempu kolheta.
- 2 Malisan la kona ema nebee la sala,
hanesan manu fuik nebee semo baa semo
mai, ain la kona rai.
- 3 Sikoti hodi baku kuda, freiu hodi tau ba kuda
buru nia ibun;
rota hodi baku ema beik-teen nia kotuk.
- 4 Se ema beik-teen husu buat beik ba o, keta
hataan ho beik,
se lae o mos beik hanesan nia.
- 5 Se ema beik-teen husu buat beik ba o, hataan
tuir nia beik,
se lae nia konsidera aan matenek.
- 6 See mak haruka fali ema beik-teen lori lia
menon,
nia hanesan ema nebee tesi nia ain rasik ka
hemu veneno.
- 7 Se ema beik-teen mak foo sai fali lia matenek
ruma,
nia liafuan hanesan ema nia ain nebee
mamar tiha, lao la bele.
- 8 See mak tane aas ema beik-teen,
nia hanesan ema nebee tau fatuk ba iha
fiska depois kesi metin fali.
- 9 Se ema beik-teen mak repete fali lia matenek
ruma nebee nia rona,
nee hanesan lanu-teen kaer ai sanak tarak
hodi baku ba-mai.
- 10 Ema nebee foo servisu ba ema beik-teen ka
ba see-see deit mak liu dadauk,

- nia hanesan ema hana door nebee hakanek
ema arbiru.
- 11 Bainhira asu muta, nia rasik sei lambe fila
fali,✧
nunee mos ema beik-teen repete fali nia
hahalok beik.
- 12 O haree ema nebee estilus matenek ka?
Nia futuru aat liu fali ema beik-teen nian.
- 13 Ema baruk-teen dehan, “Liaun iha hela dalam
nebaa;
liaun iha rai luan nebaa!”
- 14 Hanesan odamatan nia dobralisa nebee dulas
aan ba-mai,
nunee mos ema baruk-teen duir aan ba-mai
iha nia toba fatin.
- 15 Ema baruk-teen hatama liman ba iha bikan
laran,
maibee nia baruk atu foti hahaan hodi tau
ba nia ibun.
- 16 Ema baruk-teen konsidera nia aan matenek
liu fali ema nain hitu nebee foo resposta ho
neon.
- 17 See mak mete fali ema seluk nebee istori
malu,
nia hanesan ema nebee dada asu nia tilun
iha dalam.
- 18-19 Ema nebee lohi nia maluk
depois dehan, “Hau koalia halimar deit,”
nia hanesan ema bulak nebee hana rama oan
lakan,
rama oan nebee hamate ema.
- 20 Bainhira ai sunu hotu ona, ahi la lakan tan;

✧ 26:11 2 Pedro 2:22

- bainhira ema lori lia door la iha ona, istori malu para ona.
- 21 See mak gosta istori malu, nia sunu ema atu haksasuk malu, hanesan ema nebee tau ahi anar ba ahi klaak, ka tau ai ba ahi halo lakan boot.
- 22 See mak konta ema nia vida, nia liafuan hanesan fali hahaan midar; liafuan nebee nia foo sai tama too ema nia fuan laran.
- 23 Ema laran aat nebee koalia ho ibun midar, nia hanesan sanan rai nebee pinta halo furak.
- 24 Ema nebee rai odiu, finji koalia ho ibun midar, maibee nia laran bosok-teen.
- 25 Maski nia koalia ho mamar, keta fiar nia, tanba nia laran nakonu ho hahalok aat oin hitu.
- 26 Maski nia lohi tuun-sae hodi subar nia odiu nee, maibee nia hahalok aat sei hatudu sai iha ema lubuk boot nia oin.
- 27 See mak kee rai kuak sei monu rasik ba iha laran; see mak duir fatuk, fatuk nee sei fila hanehan nia.
- 28 Ema bosok-teen odi ema nebee mak nia hakanek; see mak kos-kose ema sei hamosu dezastre.

27

- ¹ Keta gaba aan kona ba loron aban,
tanba o la hatene saida mak sei akontese
iha loron aban-bainrua.☆
- ² Lalika gaba o nia aan rasik, husik ema seluk
mak gaba o;
husik ema nebee o la konhese mak gaba,
laos o nia ibun rasik.
- ³ Fatuk todan, rai henek mos todan,
maibee se beik-teen provoka ema, nee
todan liu tan.
- ⁴ See mak laran nakali, nia la hanoin ema, nia
hirus hanesan bee boot nebee estraga rai;
aat liu tan mak ema nebee laran moras ba
nia maluk, la iha ema ida mak bele
aguenta.
- ⁵ Diak liu koriji ema iha nia oin
duke hadomi nia sub-subar.
- ⁶ Kolega halo kanek ita mos, nia intensaun diak,
maibee inimigu rei ita fila-fila.
- ⁷ Ema nebee bosu, atu haan bani been nia enjoa
tiha,
maibee ema nebee hamlaha, buat moruk
mos nia senti midar.
- ⁸ Ema nebee lao husik tiha nia uma,
nia hanesan manu nebee semo husik hela
nia knuuk.

☆ **27:1** Tiago 4:13-16

- 9 Mina morin ho ai been morin halo ema nia laran haksolok; ema nebee foo moral ho laran tomak ba nia kolega, halo nia kolega sai kontenti.*
- 10 Keta haluha o nia kolega ka o nia aman nia kolega; bainhira o hetan susar, lalika baa iha o nia maun-alin nia uma; diak liu baa vizinhu nebee besik duke maun-alin nebee dook.
- 11 Oan, sai matenek ba, halo hau nia laran haksolok ba, nunee hau bele hataan ema nebee hatuun hau.
- 12 Ema neon matenek haree situasaun perigu, nia lao sees tiha, maibee ema matan tomak lao ba oin nafatin, too ikus hetan terus.
- 13 Se karik ema fuik deve osan iha o, depois ema seluk mak responsabiliza fali tusan nee, entaun o tenki foti pinoor husi ema nee; se nia responsabiliza atu selu ema estranjeiru nia tusan ba o, rai di-diak sasaan nebee nia pinoor.
- 14 Se ema kumprimenta nia vizinhu ho lian makaas iha dadeer-saan sedu, nia vizinhu senti liafuan nee aat fali.

* 27:9 Tradusaun nee tuir lian Ebreu. Tradusaun Septuaginta dehan, "terus halo ema laran dodok."

- 15 Feen nebee mak gosta istori malu,
nia hanesan udan been nebee turu beibeik
liu husi uma kakuluk kuak.
- 16 Hapara nia, nee hanesan hapara anin,
ka hanesan raut mina iha liman laran.
- 17 Besi kadi besi sai kroat liu;
nunee mos ema aprende husi nia maluk sai
diak liu.
- 18 See mak hakiak ai figeira sei haan nia fuan;
see mak kuidadu nia patraun sei hetan
respeitu.
- 19 Bee bele leno sai ema nia oin;
nunee mos ema nia laran sai lalenok ba nia
aan rasik.
- 20 Mate ho matebian nia fatin, ru-rua nunka
bosu;
nunee mos ema nia matan sempre kaan
buat ruma.
- 21 Ema uza ahi hodi koko osan mean ho osan
mutin,
nunee mos bainhira ita gaba ema, ita bele
hatene tuir nia laran.
- 22 Maski o tau ema beik-teen iha lesu laran hodi
fai hamutuk ho batar,
maibee nia hahalok beik nunka atu muda.
- 23-24 Riku-soin laos dura tinan ba tinan;
liurai nia ukun mos la dura husi jersaun
ba jersaun.

- Nunee hatene tuir o nia bibi;
kuidadu o nia animal sira ba.
- 25 Lere tiha duut iha foho atu duut nee bele
buras fali;
duut nebee lere nee rai hamutuk para foo
haan animal iha tempu malirin.
- 26 Nunee bibi malae oan bele iha fulun atu o
halo ropa,
no o bele faan bibi balu hodi sosa rai.
- 27 O sei hetan bibi nia susu been barak hodi foo
haan o nia familia,
too o nia atan feto sira mos hetan hotu.

28

- 1 Ema aat halai maski la iha ema ida mak duni
tuir nia,
maibee ema moris loos aten brani hanesan
liaun.
- 2 Bainhira ema iha nasaun ida sai kontra door,
sei iha ukun nain barak hadau malu
poder;
bainhira nai ulun ida matenek hodi ukun,
nasaun nee forti no hakmatek.
- 3 Ema kiak nebee mak halo terus fali ema
kbiit-laek,
nia hanesan udan boot nebee estraga ai
haan iha toos.
- 4 See mak lakohi halo tuir lei, nia gaba fali ema
aat,
maibee see mak kaer metin lei, nia kontra
ema aat.

- ⁵ Ema aat la komprien de justisa,
maibee ema nebee buka NAI Maromak
komprien de di-diak.
- ⁶ Diak liu ema kiak nebee hahalok loos,
duke ema riku nebee moris tuir dalam
kleuk.
- ⁷ Oan nebee halo tuir lei, nia nee matenek,
maibee see mak ranxu ema kaan-teen, halo
moe nia aman.
- ⁸ Se ema ruma hariku nia aan ho osan funan
nebee makaas liu,
too ikus riku-soin nee monu fali ba ema
nebee hatudu laran diak ba ema kiak.
- ⁹ See mak taka tilun ba NAI Maromak nia ukun
fuan,
nia atu halo orasaun mos, Maromak
hakribi.
- ¹⁰ See mak lori ema moris loos tuir fali dalam
aat, sei monu ba rai kuak nebee nia rasik
kee,
maibee ema nebee laran moos sei hetan
buat diak.
- ¹¹ Ema riku bele konsidera nia aan matenek,
maibee ema kiak nebee komprien de klean,
konhese hela nia.
- ¹² Bainhira ema moris loos manaan poder, ema
barak kontenti loos,
maibee bainhira ema aat komesa ukun,
ema sei subar aan tiha.

- 13 See mak subar nia hahalok aat, nia moris sei
la lao ba oin,
maibee see mak foo sai no husik tiha nia
pekadu, Maromak sei hatudu laran luak
ba nia.
- 14 See mak sempre hamtauk NAI Maromak,* sei
hetan ksolok,
maibee see mak fuan toos, sei monu ba
susar laran.
- 15 Ema aat nebee ukun povu kbiit-laek,
nia hanesan liaun nebee hakilar ka animal
ursu nebee ataka ema.
- 16 Ukun nain nebee la iha kapasidade, hanehan
makaas povu,
maibee nai ulun nebee lakohi haan matak
povu nia sasaan, hanaruk nia vida.
- 17 See mak hasai ema seluk nia vida,
nia sei halai hela deit durante nia moris
tomak;
lalika tulun ema hanesan nee.
- 18 Ema nebee moris ho laran moos, nia dalan
seguru,
maibee ema nebee mak lao kleuk tuun-sae,
sei monu derepenti.
- 19 See mak servisu badinas iha nia toos, sei
hetan ai haan barak,
maibee see mak halai tuir fali buat nebee la
iha folin, sei sai kiak rabat rai.

* **28:14** Bele mos tradus, “see mak tauk atu halo sala.”

- 20 Ema nebee ita bele fiar, simu bensaun barak,
maibee ema nebee hakarak sai riku lalais,
sei la sees husi kastigu.
- 21 Atu nar-naran hasae ema ida hodi hatuun
ema seluk, nee la diak;
maski nunee ema balu halo sala tan deit
atu hetan paun pedasuk ida.
- 22 See mak karak-teen, nia kaan atu sai riku
lalais,
maibee nia la hatene katak kiak hein hela
nia.
- 23 See mak koriji ema seluk, too ikus ema sei
gosta liu nia
duke gosta ema nebee mak gaba ho ibun
tutun deit.
- 24 See mak hadau nia inan-aman nia riku-soin,
depois dehan, "Nee la sala ida,"
nia sai maluk ba ema kriminozu.
- 25 Ema nebee matan naklosu ba osan, hamosu
istori malu,
maibee ema nebee laran metin ba NAI
Maromak, nia sei moris diak.
- 26 See mak sadere ba nia hanoin rasik, nia
beik-teen;
ema nebee moris tuir matenek sei moris
seguru.
- 27 See mak tulun ema kiak, nia sei la falta buat
ida,

maibee ema nebee mak taka matan ba ema
kiak, sei hetan malisan oi-oin.

- ²⁸ Bainhira ema aat manaan poder, ema subar
aan tiha,
maibee bainhira sira mate tiha, ema moris
loos aumenta barak.

29

- ¹ See mak ulun toos nafatin maski ema koriji
fila-fila,
sei rahun derepentí, atu hadia fali la bele
ona.
- ² Bainhira ema moris loos ukun,* povu
haksolok,
maibee bainhira ema aat mak ukun, povu
halerik hela deit.
- ³ See mak gosta matenek, nia halo haksolok nia
aman nia laran,
maibee see mak ranxu fetu luroon, nia
gasta arbiru nia riku-soin too mohu.
- ⁴ Liu husi justisa liurai hametin nasaun,
maibee liurai nebee obriga povu selu taxa
makaas loos†, nia estraga fali nasaun.
- ⁵ Ema nebee mak kos-kose nia maluk,
tau hela lasu ba nia maluk ain.

* **29:2** Bele mos signifika, "Bainhira ema moris aumenta barak".

† **29:4** Bele mos signifika, "liurai nebee halo korupsaun".

- 6 Ema aat nia sala rasik sai lasu ba nia aan,
maibee ema moris loos sei haksolok ho
hananu.
- 7 Ema nebee moris loos hatene tuir ema kiak
nia direitu,
maibee ema aat la interese.
- 8 Ema kontra door halo sidade sai rungu-ranga,
maibee ema matenek halo malirin fali ema
nia laran.
- 9 Bainhira ema matenek lori ema beik-teen ba
iha tribunal,
ema beik-teen nee sei hamnasa fali hodi
hatete aat nia, nunee la iha dame.
- 10 Ema nebee hamrook raan, nia odi ema nebee
laran moos;
nia buka dalan atu hasai ema moris loos
nia vida.
- 11 Ema beik-teen fakar sai hotu hirus nebee iha
nia laran,
maibee ema matenek hatene domina aan.
- 12 Bainhira nai ulun see tilun fali ba lia bosok,
nia funsionariu sira sei sai aat hotu.
- 13 Iha buat ida mak halo ema kiak ho ema
hanehan door hanesan:
NAI Maromak mak halo sira nain rua nia
matan bele haree.
- 14 Liurai nebee foo justisa ba ema kiak ho
lo-loos,
nia ukun sei dura nafatin.

- 15 Koriji labarik no baku ho rota mak nia sai matenek,
maibee labarik nebee mak husik hela deit,
sei hamoe nia inan.
- 16 Bainhira ema aat aumenta barak, pekadu mos aumenta,
maibee too ikus ema moris loos sei haree sira monu.
- 17 Eduka o nia oan, nunee nia sei halo o hakmatek;
nia sei halo o nia laran haksolok.
- 18 Bainhira Maromak la foo sai Nia hakarak ba ema, povu sei moris rungu-ranga,
maibee ema nebee mak kaer metin ukun fuan, nia hetan ksolok.
- 19 Koriji atan ida ho liafuan deit la too;
maski nia kompriende, maibee nia sei la halo tuir.
- 20 O haree ema nebee mak koalia la hanoin antes ka?
Nia futuru aat liu fali ema beik-teen.
- 21 Se patraun halo tuir nia atan nia hakarak husi joven kedas,
too ikus atan nee halo nia patraun terus.
- 22 Ema nebee hirus-teen hamosu istori malu;
ema nebee laran nakali lalais, nia halo sala barak.
- 23 See mak foti aan, sei sai kiik,

maibee ema nebee mak haraik aan, sei
hetan respeitu.

²⁴ See mak hamaluk ho naok-teen, nia sai
inimigu ba nia aan rasik;
nia jura ona atu foo sasin ho loos maibee
lakohi hatete sai.

²⁵ See mak tauk ema, nia tauk nee mak hanesan
lasu ba nia,
maibee see mak laran metin ba NAI
Maromak, nia moris seguru.

²⁶ Ema barak hakaas aan atu hasoru malu ho
ukun nain,
maibee justisa mai husi NAI Maromak.

²⁷ Ema moris loos hakribi ema lohi door;
ema aat hakribi fali ema laran moos.

Lia matenek husi Agur

30

¹ Lia matenek todan husi Jaqué nia oan Agur
ba Itiel ho Ukal. Nia dehan nunee: *

² “Hau nee beik liu ema hotu-hotu;
hau la iha neon.

³ Hau nunka aprende atu sai matenek;
hau la iha konhesimentu kona ba Ida nebee
santu.

⁴ See mak sae tiha ona ba iha lalehan, depois
tuun fali mai?
See mak raut hamutuk ona anin iha nia
liman laran?

* **30:1** Lian Ebreu iha versikulu nee la klaru.

See mak falun bee ho hena?
See mak hatuur mundu nia rohan?
Nia naran saida? Nia oan naran saida?
Imi hatene karik, hatete took mai hau.

⁵ Maromak nia liafuan hotu-hotu loos;
Nia defende ema nebee buka mahon iha
Nia.

⁶ Liafuan nebee Nia foo sai, o keta aumenta fali,
se lae Nia siak o hodi hatudu katak o nee
bosok-teen.

⁷ NAI, iha buat rua mak hau hakarak husu ba
Ita Boot;

hataan buat rua nee durante hau sei moris:
⁸ Tulun hau atu hau la bele koalia lia bosok ka
lohi ema;
keta husik hau sai kiak liu ka riku liu,
maibee foo ai haan loro-loron nian mai hau.

⁹ Se lae, hau hetan barak liu karik, hau bele
nega fali Ita Boot

hodi dehan, "NAI nee see fali?"
Se hau sai kiak karik, hau bele naok,
nunee hatuun fali hau nia Maromak nia
naran.

¹⁰ Keta hatete aat atan ida ba nia patraun,
se lae atan nee sei foo malisan ba o, too
ikus o sei lori todan.

¹¹ Iha ema balu foo fali malisan ba sira nia
aman,
no la husu Maromak foo bensaun ba sira
nia inan.

¹² Iha ema balu konsidera nia aan moos hela,
afinal sira nia laran foer teb-tebes, nunka
fase.

- 13 Iha ema balu foti aan liu;
sira nia matan haree ema la vale.
- 14 Iha ema balu nia nehan hanesan surik
ka hanesan tudik nebee kroat
hodi haan ema kbiit-laek sira iha mundu;
hodi haan hotu ema kiak sira husi ema
kriatura nia klaran.
- 15 Ular susu raan iha oan feto rua;
sira hakilar, “Foo mai! Foo mai!”
- Iha buat tolu mak nunka atu bosu,
iha buat haat mak nunka dehan, “Too ona!”
- 16 Rate,
feto nebee la bele hetan oan,
rai nebee presiza nafatin bee,
no ahi nebee nunka dehan, “Too ona.”
- 17 See mak fihir nia aman la vale buat ida,
no lakohi halo tuir nia inan,
manu metan mota nian sei fokit sai tiha nia
matan musan;
manu kawaa sei haan tiha nia mate isin.
- 18 Iha buat tolu mak halo hau admira
teb-tebes;
iha buat haat mak hau la kompriende:
- 19 Oinsaa manu makikit semo iha leten
aas,
oinsaa samea dolar iha fatuk leten,
oinsaa roo halai iha tasi klaran,
no oinsaa mane ida tuir feto klosan ida.
- 20 Feen nebee halo sala ho mane seluk, nia
hahalok nunee:
nia haan tiha, depois hamoos nia ibun

hodi dehan, “Hau la halo sala ida.”

- 21 Iha buat tolu mak halo rai la hakmatek;
iha buat haat mak halo rai la aguenta:
22 Atan nebee sai fali liurai,
ema beik-teen nebee iha ai haan barak,
23 feto nebee ema hakribi liu, maibee sai
fali kaben nain,
no atan feto nebee troka fali nia patraun
feto nia fatin.
- 24 Iha animal haat iha mundu mak kiik,
maibee matenek teb-tebes:
25 Nehek, maski forsa la iha,
sira halibur ai haan iha tempu bailoron.
- 26 Koelhu mos la iha kbiit,
maibee sira bele hela iha fatuk boot nia
leet.
- 27 Gafanhotu la iha liurai,
maibee sira halo formatura hodi lao ba
oin.
- 28 Teki ema bele kaer ho liman,
maibee nia mos bele hela iha liurai nia
palasiu.
- 29 Iha animal tolu mak lao hatudu kbiit;
iha buat haat mak hakat ho fiar aan:
30 Liaun, nia mak forti liu animal sira
seluk,
nia hasoru saida deit la hakiduk.
31 Manu aman nebee lao loke liras,
bibi aman,
no liurai nebee hamriik iha nia tropas nia
oin.

- 32 Se karik o hatudu hahalok beik hodi gaba o
 nia aan rasik,
 karik o halo ona planu aat,
 entaun taka tiha o nia ibun.
- 33 Tanba ema doko beibeik susu been, nia
 rezultadu sai fali manteiga;
 ema buti metin inus, raan sai mai,
 nunee mos provoka ema hirus hamosu
 istori malu.

Lia matenek husi liurai Lemuel nia inan

31

- ¹ Ida nee mak lia matenek todan nebee liurai
 Lemuel nia inan hanorin ba nia.
- ² Hau nia oan, hau mak tuur ahi o, uluk kedas
 hau promete atu entrega o ba NAI
 Maromak;
 hau atu koalia saida ba o?
- ³ La bele gasta enerjia hodi hola fetu barak;
 keta lakon tempu ba fetu sira nebee mak
 estraga liurai.
- ⁴ Lemuel, tua la merese ba liurai;
 liurai laos atu hemu tua;
 ukun nain sira la bele kaan atu hemu tua
 forti.
- ⁵ Se sira hemu too lanu, sira sei haluha buat
 nebee lei haruka
 hodi viola fali ema kbiit-laek nia direitu.
- ⁶ Tua nee ba ema nebee besik atu mate
 ka ba ema nebee terus ho laran susar.
- ⁷ Husik sira hemu hodi haluha tiha sira nia kiak,
 no la hanoin tan sira nia terus.

8 Loke o nia ibun hodi defende ema nebee la
 iha kbiit atu koalia;
 defende ema sira nebee kiak rabat rai.

9 Loke o nia ibun, tesi lia ho lo-loos
 hodi proteje ema kiak ho ema kbiit-laek
 sira nia direitu.

Feen nebee diak

10 Feen nebee hatudu laran osan mean, see mak
 bele hetan?

Feen hanesan nee valor boot liu fali fatuk
 murak diak nian.

11 Nia laen laran metin ba nia;
 buat diak ida la falta ba nia laen.

12 Iha nia moris tomak, nia nunka halo aat ba
 nia laen;
 nia halo buat mesak diak deit.

13 Nia hili bibi fulun ho kabas atu halo hena;
 nia badinas servisu ho nia liman rasik.

14 Nia sosa ai haan nebee mai husi fatin dook;
 nia hanesan roo nebee tula sasaan mai husi
 rai liur.

15 Dadeer-saan nakukun, nia hadeer ona
 hodi prepara hahaan ba nia familia uma
 laran,
 no fahe hahaan ba nia atan feto sira.

16 Nia fihir rai, depois nia sosa;
 nia uza nia osan rasik hodi kuda uvas.

17 Nia kesi metin nia kanotak atu servisu
 makaas;
 nia liman forti hodi halao nia knaar.

18 Nia hatene katak nia hetan lukru boot husi
 nia kosar been;
 nia ahi oan la mate iha tempu kalan.

19 Nia liman kaer roka nebee tau tiha ona kabas
 rahun;
 nia liman fuan dulas kabas.

20 Nia foo liman ba ema kiak sira;

- nia lolo liman hodi tulun ema kbiit-laek sira.
- 21 Iha tempu rai malirin, nia la tauk kona ba nia familia uma laran, tanba sira hotu hatais hena mahar diak nian.
- 22 Nia suku hena hodi taka ba nia kama; nia hatais ropa furak ho folin karun nian.
- 23 Bainhira nia laen tuur hamutuk ho katuas lia nain sira seluk iha portaun sidade nian, ema konhese kedas.
- 24 Nia suku ropa husi hena diak nian hodi faan, no faan sintu ba ema kontratu nain sira.
- 25 Nia iha kbiit ho naran diak; nia la tauk kona ba loron aban nian.
- 26 Nia koalia ho matenek; nia hanorin ema ho laran luak.
- 27 Nia kontrola saida deit mak halao iha uma laran ho diak, no nunka atu baruk.
- 28 Nia oan sira hamriik hodi tane aas nia; nia laen mos gaba nia dehan,
- 29 “Iha feto barak mak halo buat diak tebes, maibee o diak liu sira hotu.”
- 30 Oin bonita lohi deit, oin furak sei lakon lalais deit, maibee feen nebee hamtauk NAI Maromak, ema tenki gaba duni.
- 31 Foo nia kolen tuir buat nebee nia halo tiha ona; tanba nia hahalok diak nee mak ema lubuk boot gaba nia iha portaun sidade nian.

Testamentu Foun ba Ema Hotu
The New Testament in the Tetun Dili language of
East Timor
O Novo Testamento na língua Tetun Dili de Timor
Leste

Copyright © 2021 Biblia ba Ema Hotu

Language: Tetun Dili

Translation by: Biblia ba Ema Hotu

This translation is made available to you under the terms of the
Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it
in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual
words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are
licensed just for use with those Scriptures and documents. For other
uses, please contact the respective copyright owners.

2026-07-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 7 Jul 2026 from source files
dated 7 Jul 2026

ec11a15b-ac26-5102-b6d0-8c049df10e2c